

J A Z Y K O V Ě D N Ě A K T U A L I T Y

**Časopis
Jazykovědného sdružení České republiky**

roč. XLIX – 2012

č. 1 a 2

ISSN 1212-5326

JAZYKOVĚDNÉ AKTUALITY

ročník XLIX (2012), číslo 1 a 2

Vydává Jazykovědné sdružení České republiky
<http://www.ujc.cas.cz/js/>

Redakční rada: Tomáš Duběda (hlavní redaktor)
Martin Šemelík (výkonný redaktor)
Jana Hoffmannová, Pavla Chejnová, Jan Kořenský,
Michaela Lišková, Marián Sloboda

Příspěvky laskavě zasílejte v elektronické verzi, ve formátu textového editoru MS Word, na e-mailovou adresu martin.semelik@gmail.com.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha
č. j. NP 583/1993 ze dne 13. 4. 1993.

OBSAH

Redakční sdělení	4
Jana Klímová – Lucie Jílková: <i>Tahání z kapes daňových poplatníků nejen v korpusu DIALOG</i>	5
Jana Matúšová: <i>Místní jména ve virtuálním světě počítačové hry</i>	19
Z jazykovědných pracovišť	
Jana Hoffmannová: <i>Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení v r. 2011</i>	35
Jindra Světlá: <i>Lexikální databáze Pralex</i>	40
Nové publikace	
Eva Podruhová: <i>Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich / Projevy internacionalizace ve slovanských jazycích (Elena Koriakowcewa)</i>	47
František Daneš: <i>Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí (Světlá Čmejrková a Jana Hoffmannová, eds.)</i>	50
Kronika	
Josef Štěpán: <i>Před sto lety se narodil Alois Jedlička</i>	55
Jana Villnow Komárková – Vít Boček: <i>Etymologické symposion Brno 2011</i>	58
Božena Bednaříková: <i>Soutěž pro pregraduální studenty po 22 letech</i>	60

Redakční sdělení

Rádi bychom Vás informovali o změnách v činnosti a složení redakční rady, k nimž došlo v první polovině roku 2012. Počínaje tímto číslem procházejí příspěvky uveřejněné v Jazykovědných aktualitách interním recenzním řízením, jehož primárním cílem je pomoci autorům přizpůsobit jejich příspěvky potřebám čtenářů časopisu. Dále jsme se rozhodli změnit podtitul našeho periodika na „Časopis Jazykovědného sdružení ČR“. Novým hlavním redaktorem Jazykovědných aktualit se stal Tomáš Duběda, výkonným redaktorem zůstává Martin Šemelík. Dalšími členy redakční rady jsou Jana Hoffmannová, Pavla Chejnová, Jan Kořenský, Michaela Lišková a Marián Sloboda. Janu Kořenskému a Janě Hoffmannové bychom na tomto místě rádi vyjádřili vřelý dík za obětavost a péči, se kterou časopis po dlouhá léta vedli. **Redakce se i nadále těší na Vaše příspěvky, a to nejen vědecké články, ale i recenze, zprávy z jazykovědných pracovišť, zprávy o probíhajících projektech, konferencích či významných jubileích.**

Redakce

Tahání z kapes daňových poplatníků nejen v korpusu DIALOG¹

Jana Klímová – Lucie Jílková

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
klimova@ujc.cas.cz – jilkova@ujc.cas.cz

Abstrakt: Příspěvek se zabývá analýzou novodobého frazému *tahat z kapes daňových poplatníků*. Jeho zpracování v mnoha výkladových a frazeologických slovnících bohužel chybí. Frazém je naopak bohatě zastoupen ve vybraných korpusech psaného jazyka Ústavu českého národního korpusu a také v korpusu DIALOG (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.), jehož materiálovou bázi představují mediální mluvené texty. Výskyty frazému v korpusech ÚČNK jsou v předkládaném příspěvku vyhodnocovány z hlediska frekvence, a to na základě statistických ukazatelů *mi-score* a *t-score*. Výskyty frazému v korpusu DIALOG zde uvádíme v úplnosti. Doprovází je komentář zaměřený převážně na variantnost frazému. V závěru práce autorky konstatují, že slovní spojení *tahat z kapes daňových poplatníků* lze na základě provedené analýzy považovat za novodobý frazém. Jeho výskyt je přitom částečně vázaný na jisté typy textů (např. právě texty shromážděné v korpusu DIALOG). Autorky též tematizují významový posun tohoto frazému ve srovnání s výkladem Zaorálkovým (Zaorálek, [1947], 2002): *tahat peníze z kapes – živit se kapsářstvím*.

Klíčová slova: frazém *tahat z kapes daňových poplatníků*, korpusy Ústavu Českého národního korpusu, korpus DIALOG, variování frazému

1. Úvod

V tomto textu se zabýváme frazémem *tahat z kapes daňových poplatníků*. Sledujeme jeho výskyty v korpusech SYN2009PUB a DIALOG, které podrobujeme analýze korpusově lingvistické a stylistické. Na konkrétním příkladu se snažíme ukázat, jak mohou nástroje korpusové lingvistiky pomoci při hledání nových frazémů.

2. Definice frazému

Encyklopedický slovník češtiny (2002, dále jen ESČ) zmiňuje tradiční pojetí *frazému (idiomu)* jako ustáleného a reprodukovatelného spojení slov, jehož význam je zčásti nebo zcela neodvoditelný z významu jeho komponentů; přesněji je dle ESČ frazém (idiom) taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci nebo více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo. Toto vymezení je založeno především

---

¹ Článek byl napsán s podporou projektu Mluvená čeština ve veřejných dialozích: dobudování, zpřístupnění a průzkum korpusu DIALOG, reg. č. KJB 900610701.

syntagmaticky a má zároveň operacionalistickou povahu, kterou lze využít i k testování neznámých výrazů a identifikací (ESČ, s. 139–140).²

3. Frazém *tahat z kapes* ve vybraných slovnících

V Zaorálkových *Lidových rčeních* (Zaorálek, [1947], 2000) nacházíme u hesla *kapsa* 60 položek. Tzv. peněžní položky (tedy takové, u nichž ve výkladu nacházíme výrazy jako *peníze*, *chudoba*, *bohatství*, *zisk* apod.) tvoří zhruba dvě třetiny z celkového počtu položek. K nim patří také frazém, který je v centru naší pozornosti: *tahat z kapes* (n. *brát z kapsy*) – tj. *krást*, *živit se kapsářstvím* (s poznámkou, že se jedná o přejímku z Oberpfalcerovy knihy *Z minulosti českého argotu* z roku 1935).

V případě Slovníku spisovného jazyka českého (1960–1971, dále jen SSJČ) zjišťujeme, že u hesla *kapsa* zkoumaný frazém nenalzáme, přesněji nenacházíme žádné spojení podstatného jména *kapsa* a některého z následujících čtyř sloves: *tahati*, *táhnouti*, *vytahovati*, *vytáhnouti*. Ve výkladu těchto sloves jako samostatných hesel nacházíme pouze ve dvou případech nějaké spojení se podstatným jménem *kapsa*, a to u slovesa *tahati* a *vytáhnouti*. Ve výkladu hesla *tahati* mimo jiné čteme: *tahati peněženku z kapsy*, a ve výkladu hesla *vytáhnouti*: *vytáhnout ruku z kapsy*; *vytáhnout z kapsy nůž*; *jeden nespravedlivý groš sto jiných z kapsy vytáhne* (pořek.). Ve výkladu sloves *táhnouti* a *vytahovati* nenacházíme podstatné jméno *kapsa* vůbec. Můžeme tedy konstatovat, že v SSJČ se se zkoumaným frazémem neseťkáváme.

Listujeme-li Slovníky české frazeologie a idiomatiky (Čermák, Hronek a kol., 2009a, 2009b, 2009c, 2009d, dále jen SČFI), potom v díle 3 nacházíme jako samostatné heslo frazém *tahat z někoho peníze* s následujícím výkladem: (*vypočítavý n. bezohledný člověk n. atraktivní, lákavá reklama, obchod, zábava ap.*) *využívat někoho finančně a pod různými záminkami od něj získávat peníze* (s. 551). Pokud projdeme sémantický rejstřík téhož slovníku, nacházíme frazém *tahat z lidí peníze* jako ekvivalent hesla *lákat z někoho peníze* (s. 1052), dále jako ekvivalent hesla *obohacovat se podvodně* (s. 1096) a konečně jako ekvivalent hesla *využívat někoho finančně* (s. 1186). Jak je vidět, v právě popsaném frazému ze SČFI se nevyskytuje podstatné jméno *kapsa*. Je však zjevné, že frazém *tahat z někoho peníze* má ke zkoumanému frazému (frazému z titulku článku) sémanticky velmi blízko, proto jej zde zmiňujeme.

---

² Hned dodejme, že součástí výkladu tohoto hesla je i polemika s právě uvedeným pojetím (ESČ, s. 139).

4. Poznámka k pojmenování *daňový poplatník*

Slovní spojení *daňový poplatník* zachycují korpusy (viz dále) poprvé v roce 1990. Procházíme-li korpusy současného jazyka, zjišťujeme, že pokud se v nich objeví podstatné jméno *poplatník*, pak je prakticky vždy uvozeno přídavným jménem *daňový*. Jinými slovy, je-li v současném textu někdo *poplatníkem*, pak *daňovým*.

Pokud si najdeme heslo *poplatník* v SSJČ, přídavné jméno *daňový* coby přívlástek shodný u něj nenalzáme, ve výkladu hesla se však objeví tvar přídavného jména *daňové: poplatník* (ž. *poplatnice*) 1. *kdo je povinen platit veřejné dávky* drobní poplatníci, daňové zatížení poplatníků 2. hist. *kdo odvádí poplatek* 2. Slované byli poddaní a poplatníci Hunův (doklad ze Šafaříka); expr. zdrob. poplatníček. Je zjevné, že *daňový poplatník* je v současné době totéž co *poplatník* ve významu 1 ze SSJČ. V tomto slovníku se dále vyskytuje přídavné jméno *daňový* jako samostatné heslo: *daňový* (příd. k daň) d-á soustava, politika, zákon, povinnost, morálka, výhody, nedoplatky, přiznání, únik, příslovce daňově: d. zvýhodnit.

Ve Slovníku neologizmů. Nových slovech v češtině 2 (2004, dále jen SN2) na přídavné jméno *daňový* narážíme, ovšem nikoli ve spojení s podstatným jménem *poplatník*, ale ve spojení s podstatnými jmény *oáza* a *ráj*: *daňová oáza* (*daňový ráj*): firmy s úzkými vazbami na „daňové oázy“; transfery finančních prostředků do „daňových oáz“; *daňový ráj*: územní oblast vyznačující se poskytováním zvláštních daňových úlev a velmi liberální a regulatorní politikou ve snaze přilákat zahraniční podnikatele: mezi nejznámější daňové ráje patří Bermudy, Kajmanské ostrovy či Kypr (SN2, s. 81). Na tomto místě nacházíme ještě odkaz na heslo *offshore*. Ve výkladu přídavného jména *offshorový* pak mimo jiné čteme: vyznačující se poskytováním zvláštních daňových úlev a velmi liberální licenční a regulatorní politikou ve snaze přilákat zahraniční podnikatele (SN2, s. 304); v SN2 tedy nacházíme slovní spojení *daňové úlevy*, *daňový ráj* a *daňová oáza*.

5. Korpusy psaného jazyka poskytované ÚČNK

ÚČNK FF UK nabízí pro lingvistický výzkum (kromě dalších) korpusy psaného jazyka: SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB a nejnovější SYN2009PUB. Všechny jsou dostupné v korpusovém manažeru Bonito, který uživatelům pomocí různých statistických ukazatelů usnadňuje práci s velkými objemy dat.

Frazémy, které se objevují v psaných textech, mají některé podobné rysy s víceslovnými odbornými termíny (Čermák, 2001). Toho využívá statistická míra zvaná vzájemná informace (mutual information, mi-score), která umožňuje v korpusech zvýraznit především ty frazémy a termíny, jejichž komponenty jsou monokolokabilní (např. *oměj šalamounek*), případně omezené na několik víceméně ustálených kolokací (např. *mateří kašička*), nebo ve kterých se objevují

slova z cizích jazyků (např. *enfant terrible*) a které z těchto důvodů mají v korpusu poměrně nízkou frekvenci (více viz Kopřivová, 2001). Pokud jsou součástí frazémů slova vysoce frekventovaná, jako jsou např. předložky, ukazovací zájmena, tvary slovesa *být* apod., hodnota mi-score klesá. Nové frazémy mají v textech nízký výskyt a často není zřejmé, zda nejde pouze o autorskou metaforu (viz též Kopřivová, 2005).

Hodnota vzájemné informace (mi-score)³ je v teorii informace pro jevy x a y definována takto:

$$I(x, y) = \log_2 \frac{P(x, y)}{P(x) \cdot P(y)}$$

přičemž $P(x)$ je pravděpodobnost jevu x , $P(y)$ pravděpodobnost jevu y a $P(x, y)$ je pravděpodobnost, že jevy x a y nastanou současně. V našem případě rozumíme $P(x)$ pravděpodobnost výskytu hledaného slova x , podobně $P(y)$ pravděpodobnost výskytu slova y a $P(x, y)$ pravděpodobnost výskytu slova y v kontextu slova x . Pokud je mezi slovy x a y nějaký významný vztah signalizovaný společným výskytem vyšším než náhodným, roste hodnota mi-score. Vysoká hodnota mi-score (zpravidla nad 10, záleží na četnosti zkoumaných slov v celém korpusu) nás upozorňuje, že určitá slova se vzájemně „přitahují“, a může se tedy jednat např. o frazém. Další statistická míra, míra kontrastu (t-score), vyzdvihuje běžná funkční slova; je velmi užitečným nástrojem při studiu blízkých synonym. Rostoucí hodnota t-score nás upozorňuje na obvyklá syntaktická spojení. Pro zjišťování četnosti a výlučnosti ustálených spojení (frazémů) je směrodatnější hodnota ukazatele mi-score.

Nahlédneme nejprve krátce do základních korpusů psaného jazyka poskytovaných ÚČNK a zjistíme počet výskytů (frekvenci) spojení *daňový poplatník*, a to ve všech tvarech, dotaz v manažeru má tedy podobu: [lemma="daňový"] [lemma="poplatník"]:

SYN2000 (rozsah 100 mil.)	celkem 1192 výskytů (1. výskyt v roce 1990, nejčastěji v roce 1997 – 244 výskytů)
SYN2005 (rozsah 100 mil.)	683 výskytů
SYN2006PUB (rozsah 300 mil.)	4669 výskytů (nejčastěji v roce 1997 – 727 výskytů)
SYN2009PUB (rozsah 700 mil.)	7320 výskytů (nejčastěji v roce 2004 – 1307 výskytů)

Tab. 1: Slovní spojení *daňový poplatník* v korpusech psaného jazyka ÚČNK.

³ Podrobněji viz Koček J. – Kopřivová M. (1998), dostupné na: <http://www.korpus.cz/bonito/stat.php> [2. 4. 2012].

Dále využijeme funkci korpusového manažeru Kolokace⁴ a zjistíme, že lemma *kapsa* má ve spojení se souslovím *daňový poplatník* vysoké hodnoty mi-score i t-score, např. v SYN2009PUB mají výskyty tohoto slova na pozici prvního slova vlevo od hledaného výrazu (key word in context, KWIC) mi-score 10,86 a t-score 20,01. Výskyty slovního spojení *kapsa daňového poplatníka* v korpusech psaného jazyka poskytovaných ÚČNK (ve všech tvarech, dotaz v manažeru má tedy podobu: [lemma="kapsa"] [lemma="daňový"] [lemma="poplatník"]) jsou následující:

SYN2000 (rozsah 100 mil.)	celkem 64 výskytů (1. výskyt v roce 1992, nejčastěji v roce 1998 – 17 výskytů)
SYN2005 (rozsah 100 mil.)	37 výskytů
SYN2006PUB (rozsah 300 mil.)	272 výskytů (nejčastěji v roce 1999 – 55 výskytů)
SYN2009PUB (rozsah 700 mil.)	401 výskytů (nejčastěji v roce 2004 – 79 výskytů)

Tab. 2: Slovní spojení *kapsa daňového poplatníka* v korpusech psaného jazyka ÚČNK.

Dále budeme podrobněji analyzovat spojení *kapsa daňového poplatníka* nalezená v korpusu SYN2009PUB. Termínem *kapsy daňových poplatníků* se běžně míní peníze/účty lidí (plátců daní). V souboru všech 401 vyhledávek pak zjišťujeme nejčtenější kolokace. Na přední místa v tabulce kolokátů spojení *kapsa daňového poplatníka* (v rozsahu 3 slova vlevo od hledaného výrazu, min. četnost kolokátů v celém korpusu 5 a v daném rozsahu 3, řazených dle míry vzájemné informace) se dostávají slova zahrnutá v následující tabulce:

<i>z</i>	mi-score = 6,56, frekvence = 320
<i>peníze</i>	mi-score = 7,95, frekvence = 56
<i>milión</i>	mi-score = 6,71, frekvence = 34
<i>vytáhnout</i>	mi-score = 10,07, frekvence = 18
<i>zaplatit</i>	mi-score = 7,38, frekvence = 13
<i>plynout</i>	mi-score = 10,17, frekvence = 6
<i>tahání</i>	mi-score = 14,39, frekvence = 6
<i>tahat</i>	mi-score = 10,21, frekvence = 5
<i>zatěžovat</i>	mi-score = 10,23, frekvence = 4
<i>zatížit</i>	mi-score = 10,01, frekvence = 4
<i>vytahovat</i>	mi-score = 10,29, frekvence = 3
<i>vytahování</i>	mi-score = 13,01, frekvence = 2
<i>vytažený</i>	mi-score = 12,6, frekvence = 2

Tab. 3: Kolokáty slovního spojení *kapsy daňových poplatníků* v korpusu SYN2009PUB včetně jejich frekvencí a hodnot mi-score.

⁴ Podrobněji viz Koček J. – Koprivová M. (1998), Manuál korpusového manažeru Bonito – Kolokace, dostupné na: http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/menu_konkordance.php#kolokace [2. 4. 2012].

Pomocí P-filtru (tj. nástroje sloužícího k redukci konkordančních řádků) získáváme požadované konkordance. K dotazu v manažeru [lemma="kapsa"] [lemma="daňový"] [lemma="poplatník"] se připojí např. P-filter [lemma="tahat"]. V pozici P-filter postupně zadáváme lemmata: *tahat* (6 získaných konkordancí), *tahání* (6 získaných konkordancí), *vytahovat* (4 získané konkordance), *vytáhnout* (22 získaných konkordancí), *vytahování* (2 získané konkordance), *vytažený* (2 získané konkordance). Nejvíce konkordancí pozorujeme u slovesa *vytáhnout*, proto jako ukázkou uvedme právě některé z nich:

Hospodářské noviny 5. 11. 1998: *Také bohatá patnáctka obrací každý ecu (od ledna to bude každé euro) a ví, že co vynaloží na rozšíření, bude muset utrhnout z výdajů pro "své" země nebo vytáhnout z <kapes daňových poplatníků>, kterým se už zajídá sahání státu do jejich peněženek.*

Hospodářské noviny 7. 9. 2000: *Občané se však nakonec nemusí v referendu rozhodnout podpořit předčasné volby, ani se ho nemusí zúčastnit v potřebném počtu. Opozice by tak utrpěla další fiasko, protože navzdory svému nevládnímu postavení dokázala vytáhnout z <kapes daňového poplatníka> další peníze, uzavírá Národní obroda.*

Týden č. 38/2002: *Také ve Švédsku se v těchto dnech koná ostře sledovaný proces s pěti ropnými podniky. Měly podle obžaloby díky kartelové dohodě vytáhnout z <kapes daňových poplatníků> 715 milionů švédských korun, tedy v přepočtu téměř 2,5 miliardy korun.*

Lidové noviny 15. 3. 2003: *Stačilo nasypat tři sta tisíc korun do kapsy někdejšího náměstka ministra vnitra (a toho času scenáristy) Jiřího Křížana a filmaři tleskali jako o život. Přitom jen pár dní předtím se Hušák pokusil vytáhnout z <kapes daňových poplatníků> záruky na projekt, který soukromé banky nechtěly úvěrovat za žádnou cenu.*

Lidové noviny 23. 5. 2003: *Opozice s novelou nesouhlasí. "Je to zcela neodůvodnitelná snaha vlády vytáhnout z <kapes daňových poplatníků> další peníze na zacelení děr v rozpočtu," řekl poslanec Martin Kocourek z ODS. Růst daně je podle ministerstva financí vynucen harmonizací českého práva s legislativou Evropské unie.*

Mladá fronta DNES 9. 7. 2003: *Platit by se mělo za to, kolik toho pedagog naučil, a ne jenom za to, že "je" učitel. Stát nemůže rozdat víc, než kolik vytáhne z <kapes daňových poplatníků>. Pokud ti nechtějí odvádět na rozhazování státu stále víc, je i v jejich zájmu, aby i ze školství veškerá nehospodárnost zmizela.*

Hospodářské noviny 12. 10. 2004: *Obtížněji se zjišťuje, jak toho bylo dosaženo. Počínaje nezapočtením úhrad konsolidační agentury, přes rostoucí zapojení příjmů z privatizace a konče více než 40 miliardami, které vláda příští rok vytáhne díky zvýšeným daním z <kapes daňových poplatníků>.*

Nedělní svět č. 31/2004: *Soutěž o to, kdo vytáhne z <kapes daňových poplatníků> nejvíce peněz, podle britských médií vyhrála jistá Claire Curtisová-Thomasová, která si v loňském roce nechala proplatit účty v hodnotě asi 7,5 milionu korun. A co řekli rozhazovační poslanci na svou obranu?*

Právo 13. 7. 2004: *Tři obce stále nesouhlasí s vedením dálnice a ministerstvo životního prostředí hovoří o možných osmi náhradních trasách. Posudky vytáhnou z <kapes daňových poplatníků> zbytečně desítky až stovky miliónů korun," dodal tábořský senátor.*

Projdeme-li všechny získané doklady, můžeme konstatovat, že subjekty, které provádějí vytahování z kapes daňových poplatníků, jsou následující: *protidrogové programy, anonymní writer z Břeclavi, podvod, vláda, firma, koaliční kabinet Mirka Topolánka, sanace podniků, strategický plán aglomerace, spoluúčast pacientů, vytváření obvodů v Děčíně, velkolepé akce (v tomto případě šlo o sčítání obyvatelstva v ČR), reforma, prodlužované volby, bohatá patnáctka (tj. vyspělé země Evropy), opozice, vrcholný představitel našeho státu, zpravodajská morálka respondentů, vládní vyjednaváči, pět ropných podniků, Hušák, vláda (2x), stát (4x), nacionalismus, politici, Claire Curtisová-Thomasová, posudky, nové volby.*

Vidíme, že v naprosté většině případů je tím, kdo provádí vytahování (peněz) z kapes daňových poplatníků, někdo spíše neurčitý; může to být nějaká instituce či skupina lidí, kteří nejsou konkrétně jmenováni. Dále narážíme na neživotné subjekty, za nimiž však pochopitelně stojí konkrétní lidé, kteří jsou za těmi neživotnými subjekty skryti.

Podíváme-li se znova na všechny zmíněné doklady a zaměříme-li se tentokrát na to, co je z kapes daňových poplatníků vytahováno, zjišťujeme následující: *peníze (24x), šest miliard korun; co možná nejvíce peněz; prachy; to co se vynaloží na rozšíření (míněno rozšíření Evropské unie); milióny; 715 milionů švédských korun, tedy v přepočtu téměř 2,5 miliardy korun; záruky na projekt; další peníze na zacelení děr v rozpočtu; víc než kolik se vytáhne; na 90 miliard franků (465 mld. Kč); více než milion korun; opravdu hodně peněz; více než 40 miliardami; nejvíce peněz; zbytečně desítky až stovky miliónů korun; kolik.*

Můžeme tedy konstatovat, že tím, co se z kapes daňových poplatníků vytahuje, jsou vždy *peníze*, tedy nějaký peněžní obnos vyjádřený nejčastěji právě jednoduše podstatným jménem *peníze* nebo nějakou jmennou frází, která podstatné jméno *peníze* obsahuje; další využívanou možností je přesné vyčíslení dané peněžní částky. V případě *víc než kolik se vytáhne* pozorujeme eliptické

vyjádření, příslovce *víc* signalizuje *víc peněz*; obdobně číslovka *kolik* je eliptickým vyjádřením za sousloví *kolik peněz*.

6. Korpus DIALOG

Nyní se dostáváme k vyhledávání zkoumaného frazému (*tahat peníze z kapes daňových poplatníků*) v korpusu DIALOG. Pracujeme s verzí DIALOG 1.0,⁵ která je zveřejněna na webových stránkách Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.⁵ Korpus DIALOG 1.0 obsahuje 100 nahrávek a prepisů, celková velikost korpusu je 666 695 textových slov (počet textových slov a technických značek je 904 997). Počet mluvčích je 618, z toho 159 mluvčích vysloví více než 1000 slov. Užíváme vyhledávací systém Dialogy.org. Jednotlivé analyzované příklady jsou převzaty včetně zavedených transkripčních značek.⁶ Na konci každého příkladu je uveden údaj o pořadu, ze kterého příklad pochází. Celkem bylo vybráno sedm příkladů z korpusu DIALOG, přičemž v žádném z nich nenacházíme zkoumaný frazém v plném znění, naopak se zde setkáváme v daleko větší míře, než tomu bylo ve výše uvedených příkladech z korpusu SYN2009PUB, s různou mírou eliptičnosti, s variováním zkoumaného frazému (např. s užitím jiného slovesa apod.) – viz dále.⁷ Přejděme nyní k jednotlivým příkladům z korpusu DIALOG.

(a)

PN: (...) *prostě tady byl nezodpovědně, spuštěn. nepřípravený proces, proces který (bude) mít dopad na občany, negativní dopad bude, výsledkem pouze více peněz, z kapes daňových poplatníků, více úředníků, a je to v mnoha [ohledech*

VF: [( )]

PN: *proces, kde můžeme korigovat pouze ty největší nesmysly, a ty největší chyby.*

(DIALOG, Sedmička, 12. 5. 2002, účastníci: Petr Nečas, Vojtěch Filip, moderátorka: Jana Bobošíková)

Příklad (a) je jedním z těch, kde můžeme mluvit o značně zhuštěném vyjádření zkoumaného frazému. Nenarážíme v něm na explicitní užití slovesa *vytahovat* ani podstatného jména *vytáhnout*; poznamenejme, že mluvčí PN také mohl užít např. vyjádření: *bude výsledkem pouze více vytažených/vytahovaných peněz z kapes daňových poplatníků*, tedy mohl užít nějakého přídavného jména; možností vyjádření je samozřejmě nepřeberné množství. Vytahování peněz je

⁵ Viz <http://ujc.dialogy.cz/> [2. 4. 2012].

⁶ Vysvětlení transkripčních značek viz příp. <http://ujc.dialogy.cz>.

⁷ Pochopitelně i v korpusu SYN2009PUB lze nalézt další varianty zkoumaného frazému, např. právě takové, v nichž je užito jiného slovesa. Korpus SYN2009PUB je však příliš velký na to, aby bylo možno všechny takové varianty v rámci tohoto článku popsat.

vlastně vyjádřeno předložkou z (a odpovídajícím pádem podstatného jména *kapsy*), která dostatečně zřetelně naznačuje pohyb peněz.

(b)

JB: (...) mají strany přijmout peníze na volby od české spořitelny jestliže do ní stát sype miliardy z kapes daňových poplatníků, (...)

(DIALOG, Sedmička, 23. 4. 2002, účastníci: Vladimír Špidla, Ivan Langer, moderátorka: Jana Bobošíková)

V příkladě (b) pozorujeme zcela nový moment, totiž že ve hře jsou vlastně hned tři aktéři, kteří se nějak účastní vytahování peněz. Prvním aktérem je Česká spořitelna, druhým (český) stát, třetím daňoví poplatníci. Sledujeme-li uvedený příklad, vidíme, že aktérem, o jehož kapsy se jedná, jsou daňoví poplatníci. Obsah kapes daňových poplatníků je tím, o čem usiluje další z aktérů, totiž stát. Stát si ovšem tento obsah nemíní ponechat, ale má v úmyslu jej přemístit jinam: poskytnout jej České spořitelně. Vidíme tedy, že stát zde hraje roli jakéhosi prostředníka onoho přesunu peněz z kapes daňových poplatníků do (kapes) České spořitelny. Přísně vzato, jedná se vlastně nejprve o vytahování peněz z nějaké kapsy (z nějakých kapes) a následné zastrčení peněz do kapsy jiné. Naše analýza věnovaná momentu vytahování peněz z kapsy by vlastně mohla skončit již konstatováním, že v tomto příkladu stát vytahuje peníze z kapes daňových poplatníků. Domníváme se však, že je na místě upozornit i na tuto – jistě novou – skutečnost při užívání tohoto frazému, totiž právě na přemístění vytažených kapes někam jinam.

(c)

IL: ...tak prostě není možné na jedné straně sahat lidem do kapes a brát jim více peněz a na straně druhé stát jako takový aby se hezky hezky tloustnul a: a přibíral včetně státu na úrovni parlamentu ale ale...

(DIALOG, Sedmička, 18. 5. 2003, účastníci: Ivan Langer, Petr Mareš, moderátorka: Jana Bobošíková)

Sledujeme-li text příkladu (c), vidíme, že mluvčí IL odděluje *sahání lidem do kapes a brání lidem peněz*, i když jde zjevně pouze o jednu skutečnost. (To je samozřejmě možné přičíst na vrub tomu, že se jedná o mluvený, spontánní projev.) IL tím situaci značně dramatizuje, proces vytahování peněz z kapes člení, popisuje jeho jednotlivé fáze. IL se tak staví jednoznačně na stranu televizních diváků, daňových poplatníků, tedy těch, kterým někdo, totiž stát, do kapsy sahá a vezme jim z ní peníze.

Za zmínku na tomto místě snad také stojí, že dalším frazémem, který rovněž obsahuje podstatné jméno *kapsa* a který je uveden v SČFI 3 (s. 273), je frazém *muset sáhnout (hluboko) do kapsy* s výkladem: *Člověk obv. ve vztahu k mimořádné ceně zakoupené věci, potřebné opravy, chystané akce ap., někdy*

nečekané a často nepříjemné; muset vydat a (za)platit neobvykle n. citelně hodně peněz. IL také mluví o *sahání* do kapsy, velmi pravděpodobně však v případě jeho promluvy nelze mluvit o souvislosti s tímto frazémem. V případě frazému *muset sáhnout (hluboko) do kapsy* jde totiž to, že dotyčný si (hluboko) do kapsy sahá sám, a to do kapsy své vlastní. IL však evidentně nemluví o tom, že by si daňoví poplatníci do svých kapes sahalí sami, ale o tom, že jim do kapes sáhne (a posléze z nich něco vytáhne) někdo jiný. Zkrátka oním saháním se v případě mluvčího IL rozumí jakási první fáze vytahování. Je také možné, že mluvčí IL zmíněné dva frazémy zkontaminoval, což je při mluveném projevu (nepřipraveném do detailů) záležitost sice nežádoucí, ale pochopitelná.

(d)

JB: děkuji pojďme dál. ministryně zdravotnictví chce co nejdříve obnovit rozhodčí řízení s firmou dajdak junn ((míněno Diag Human)) čechošvýcara josefa šťávy. jde o to aby vláda z našich kapes nemusela této firmě vyplácet další miliardy odškodného, (.) a naopak aby šťáva musel vrátit tři sta dvacet šest miliónů odškodného která mu vláda poslala už v lednu.(...)

(DIALOG, Sedmička, 18. 5. 2003, účastníci: Ivan Langer, Petr Mareš, moderátorka: Jana Bobošíková)

V tomto případě pozorujeme týž jev jako u příkladu (b), tedy tři aktéry, kteří se účastní vytahování peněz z kapes. Prvním aktérem je vláda, druhým řadoví občané (daňoví poplatníci), třetím jistá firma. Opět je to (český) stát, který vytahuje peníze z *naší* kapsy, aby je následně přemístil jinam, totiž předá je oné firmě.

Vyjádření skutečnosti, že by mohlo dojít k *vytažení* peněz z našich kapes, není v tomto příkladě explicitně zmíněno. Hovoří se o možném *vyplácení* z našich kapes. Toto *vyplácení* však má provádět vláda, tedy nikoli majitelé kapes. Jedná se tedy o silně zhuštěné, ekonomizované vyjádření skutečnosti. Postupný proces, kterého se účastní zmínění tři aktéři, tedy vytažení peněz z našich kapes a následné vyplacení těchto peněz jisté firmě, je zde vyjádřen jakoby jednorázově: vláda firmě vyplácí vytažené peníze. Majitelé kapes jsou v celém procesu pouze pasivním účastníkem.

(e)

IL: (...) na základě tohoto zákona, (.) vybere vláda (.) navíc. oproti minulosti, zhruba dvacet miliard korun. když těchto dvacet miliard korun rozpočítáte na deset miliónů obyvatel, znamená to včetně dětí a kojenců dva tisíce korun navíc z kapsy, pro každého. a když říkáte že rodině s dětmi dáte na sociálních dávkách navíc (.) čtyři tisíce, je to hezké. ale [vy]

SG:

[ano,]

IL: *jim předtím seberete o[sm tisíc.]*

SG: *[ale vy] zapomínáte na jednu [věc]*

(DIALOG, Sedmička, 25. 4. 2004, účastníci: Ivan Langer, Stanislav Gross, moderátorka: Michaela Jílková)

V příkladu (e) mluvčí IL (člen ODS) kriticky hodnotí sociální politiku konkurenční politické strany (ČSSD) a přitom hovoří o penězích, které budou v důsledku této politiky každému vytaženy z kapsy. Obdobně jako v příkladech výše uvedených pozorujeme i zde vyjádření značně eliptické, mluví se o *penězích z kapes*, nikoli tedy explicitně o *tahání/vytahování* peněz z kapes. Skutečnost, že každý přijde o jisté peníze, konkrétně o 2000 korun, je zde naznačena opět předložkou *z* a adverbiem *navíc*. Jestliže v první části ukázky mluvčí IL zatím o žádném vytahování peněz nemluví, v další části již užívá daleko expresivnějšího výrazu *seberete*. Jak je z ukázky zjevné, tím, kdo každému občanovi z kapsy *sebere* dva tisíce korun, je právě sociální politika ČSSD. IL tedy vystupuje – v tomto typu debaty zcela pochopitelně – z pozice protivníka, který nesouhlasí s názory mluvčího SG, dále z pozice toho, kdo se staví na stranu televizních diváků, v tomto případě všech těch, kterým se ČSSD chystá vytáhnout z kapsy peníze.

(f)

R-PN: *nikdo nemůže chtít abychom hlasovali pro tak mizerný zákon ((stříh))*

R-PK: *tahá lidem peníze z kapes aniž by (.) to bylo nutné. ((stříh))*

(DIALOG, Sedmička, 25. 4. 2004, účastníci: Ivan Langer, Stanislav Gross, moderátorka: Michaela Jílková, ukázka je z předtočené reportáže: R-PN: Petr Nečas, R-PK: Pavel Kováčik)

V případě této ukázky můžeme litovat, že v replice mluvčího PK chybí podmět, nedozvídáme se přesně, kdo provádí tahání peněz lidem z kapes. Z delšího kontextu by bylo zřejmé, že jednotliví respondenti z předtočené reportáže byli dotazováni na zákon o výši DPH. Mluvčí PK se patrně chtěl vyjádřit v tom smyslu, že schválením tohoto zákona by došlo mimo jiné k vytahování peněz z kapes lidí. Podmětem mohl být tedy například *zákon* (zákon tahá lidem peníze z kapes), *schválení zákona*, *poslanecká sněmovna* apod. Všechny vyjmenované subjekty reprezentují český stát, resp. jeho vrcholné představitele, kteří zmíněné vytahování peněz budou provádět. Podobně jako u řady příkladů z korpusu SYN2009PUB vidíme, že ten, kdo vytahování peněz provádí, je do značné míry anonymizován, neznáme jeho jméno. Naopak zcela konkrétní osoby, kterým jsou z kapsy peníze vytahovány, si představit dokážeme, jsme to my sami, televizní diváci.

(g)

PS: *ee. víte (.) já bych se v této chvíli jenom: jenom musel opakovat. já b- se zlobím na vládu (.) a na ministerstvo financí protože jestliže ta zpráva enkáú ((míněno NKÚ)) a: (...) každá zpráva enkáú ((míněno NKÚ)) se projednává: ve vládě. takže je to skutečně věc vlády že na to: (.) na toto upozor(nění) z roku dva tisíce nereagovali (.) a bavíme se o: miliardě, a tato vláda, respektive ministerstvo financí (.) ee se snaží v daném okamžiku z každého občana této země (.) malinko mu vytáhnout a to malinko je v u:vozovkách protože je to hodně peněz [kamsi,]*

MV: *[já vim,] to je to je (.) ten známý argument o vytahování peněz z-, [z e naší kapsy,]*

(DIALOG, Sedmička, 16. 5. 2004, účastníci: Přemysl Sobotka, Robert Kolář, moderátor: Martin Veselovský)

Zkoumaný frazém se v této ukázce objevuje opět ve velmi eliptické podobě. Jak by vyplynulo z delšího úryvku debaty, mluvčí PS již delší dobu mluvil o různých problematických zákonech, také o zákoně o kampeličkách. Právě schválením tohoto zákona dochází podle mluvčího PS k vytahování peněz *z každého občana*. Vidíme, že mluvčí PS ve své promluvě neužil podstatného jména *kapsa/kapsy*. Jak je ale zjevné z následující reakce moderátora MV, přítomnost zkoumaného frazému byla z promluvy PS dosti zřejmá. Moderátor MV přitakává mluvčímu PS a ve své reakci již zkoumaný frazém formuluje zcela explicitně. Všeobecnou známost probíraného jevu signalizuje MV hned několika způsoby: *já vim; ten; známý argument*. (Za pozornost jistě stojí i vazba *argument o něčem*, který je zřejmým převzetím původně slovesné konstrukce *být o něčem*.)

7. Závěr

Spojení *tahat/vytahovat peníze z kapes daňových poplatníků; tahání/vytahování peněz z kapes daňových poplatníků* nenacházíme ve zvolených slovnících (Zaorálek, SČFI, SSJČ), zatímco jak v korpusu SYN2009PUB poskytovaném ÚČNK, tak v korpusu DIALOG na ně narážíme opakovaně. Zkoumané spojení lze nepochybně považovat za novodobý frazém. Zdá se, že je zřejmě běžněji užíván v jistém typu textů, totiž právě v textech, které jsou shromážděny např. v korpusu publicistických textů SYN2009PUB nebo v korpusu televizních debat DIALOG, zatímco v jiném typu textů, např. v beletrii, jeho užití tak časté nebude.

Věnujme na tomto místě poznámku výše zmíněnému výkladu Zaorálkovu: *tahat peníze z kapes* (n. *brát z kapsy*) – *krást, živit se kapsářstvím*. V tomto případě snad můžeme mluvit o významovém posunu v chápání tohoto frazému. Vytahováním peněz z kapes se v případech probíraných v tomto článku rozhodně nemíní kapsářství, totiž pouliční okrádání kolemjdoucích. Řekneme-li

dnes o někom, že se živí kapsářstvím, pak je to právě člověk, který např. v tlačenici vzniklé při výstupu více lidí z metra vytahuje lidem z kapes různé předměty, zpravidla peněženky za účelem vlastního obohacení. V současné době se však tohoto frazému rozhodně nepoužívá (pouze) v souvislosti s kapsářstvím (viz jednotlivé příklady v článku).

Představa *kapsy*, v níž jsou uschovány nějaké peníze, ba veškerý majetek jedince, je v jazyce stále živá, přestože dnes velmi často mají lidé své peníze jinde než právě *v kapse / v kapsách*. Lidé mívají hotové peníze zpravidla v peněžence, kterou mají v kapse nebo v tašce. (I když si lze samozřejmě představit člověka, který má peníze jednoduše zastrčené v kapse.) Dále je běžné, že lidé dnes mají běžně peníze – jistou část svých peněz – na účtech, tedy nikoli v hotovosti. Pokud se mluví o *vytahování peněz z kapes*, jde velmi často o přemísťování peněz z účtů. V příkladech probíraných v tomto článku tedy nedochází fyzicky k tomu, že by někdo k někomu přistoupil a nepozorovaně mu z kapsy bral peníze. Jak ukázala analýza, ten, kdo vytahování peněz provádí, je často skryt za nějakou institucí, za nějakým neživotným subjektem. Představa toho, kdo peníze vytahuje, je tedy značně nekonkrétní; často zkratka není možné zjistit, který člověk se vytahování peněz dopouští. Naopak představa toho, komu jsou peníze z kapsy vytahovány, konkrétní je – jsme to my všichni, kdo platíme daně. Právě tento moment, totiž přítomnost nás samých v celém procesu, dodává textům, v nichž se daný frazém objevil, dramatickosti; frazém efektním způsobem přitahuje pozornost diváka či čtenáře.

Zcela novým momentem, který nabídl korpus DIALOG, je aplikace frazému *tahat něco z kapes* na celkem tři aktéry. Jeden aktér (nejčastěji právě daňový poplatník) je majitelem kapes, z nichž někdo vytahuje peníze. Druhým aktérem je (český) stát, který toto vytahování provádí. Třetím pak nějaký subjekt, který státem vytažené peníze z kapes daňových poplatníků od státu získává. V celém procesu přemísťování peněz z kapes je majitel kapsy (daňový poplatník) pouze pasivním účastníkem, pasivním pozorovatelem.

Literatura a prameny

(a) Slovníky

Čermák F., Hronek J. a kol. (2009a): *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1. Přirovnání*. Praha: Leda.

Čermák F., Hronek J. a kol. (2009b): *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2. Výrazy neslovesné*. Praha: Leda.

Čermák F., Hronek J. a kol. (2009c): *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné*. Praha: Leda.

Čermák F. a kol. (2009d): *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4. Výrazy větné*. Praha: Leda.

Slovník neologizmů. Nová slova v češtině 2 (2004) Praha: Academia.

Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971) Praha: Nakladatelství Československé akademie věd – Academia.

(b) Korpusy

- Český národní korpus – SYN2000*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2000.
Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.
- Český národní korpus – SYN2005*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2005.
Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.
- Český národní korpus – SYN2006PUB*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2006. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.
- Český národní korpus – SYN2009PUB*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2009. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>.
- Korpus DIALOG 1.0*. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha 2010. Dostupný z [www: http://ujc.dialogy.cz](http://ujc.dialogy.cz).

(c) Vědecká literatura

- Čermák, F. (2001): *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha: Pražská imaginace.
- Encyklopedický slovník češtiny* (2002): Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kocek J., Kopřivová M. (1998): *Manuál korpusového manažeru Bonito*. Praha: ÚČNK.
Dostupný z WWW: <http://ucnk.ff.cuni.cz/bonito/index.php>.
- Kopřivová, M. (2001): Využití korpusu při zpracování frazeologie ve výkladovém slovníku.
In: M. Balowski – W. Chlebda (eds.), *Frazeografia słowiańska*, Opole: Uniwersytet Opolski, s. 335–339.
- Kopřivová, M. (2005): Vznikají v češtině nové frazémy? In.: *Frazeologické štúdie*. Bratislava, s. 157–163.
- Zaorálek, J. ([1947], 2002): *Lidová rčení*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Místní jména ve virtuálním světě počítačové hry¹

Jana Matúšová

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
matusova@ujc.cas.cz

Abstrakt: Tento článek se zabývá místními jmény v české verzi počítačové hry Travian. Zaměřuje se především na lingvistické a psychologické charakteristiky tohoto lexika. – Jeho funkce identifikační, lokalizační a diferenciací je v této hře oslabená. Dominantní úlohu z hlediska formální utvářenosti slova a jeho sémantického obsahu hraje herní prostředí. To svým charakterem umožňuje hráčům do jednotlivých pojmenování promítnout své postoje, popř. charakterové rysy.

Klíčová slova: místní jméno v počítačové hře, forma, sémantická motivace a funkce místních jmen, psychologie pojmenování v počítačové hře.

Počítačová technika s sebou přináší nové způsoby komunikace i tvorby nových jazykových forem, a to i v oblasti vlastních jmen. S vlastními jmény se setkáváme běžně v souvislosti s potřebou identifikace osob prostřednictvím přezdivek v chatu² apod., výjimečně je ale může nabídnout i počítačová hra.

Specifická je v tomto směru počítačová hra Travian. Vznikla v Německu v roce 2004 a od té doby se stala velmi rozšířenou on-line hrou, kterou v současné době hrají ve 43 jazykových variantách statisíce hráčů v 51 zemích světa. Na jednotlivých serverech, kterých se uvádí kolem tří set,³ se hráči přenášejí hluboko do historie a účastní se „osidlování Evropy“. Přihlásí se buď ke Galům, Germánům, nebo k Římanům, získají jednu vesničku se dvěma obyvateli a mohou začít s budováním svého malého království, které provázejí boje se sousedy, shánění zásob, uzavírání aliancí atd.

Mimo vlastní strategickou hru otvírá Travian i možnosti pro jazykovou tvořivost a hravost. Každý hráč, který ve hře vystupuje pod přezdívkou, totiž stojí před úlohou pojmenovat si své vesnice, vybudované s patřičným úsilím a hlavně časovou obětí. A mnozí nepochybně vnímají tuto možnost jako vítané zpestření hry i možnost, jak vyjádřit svou osobnost, jinak v podstatě anonymní.⁴

---

¹ Tento článek věnuji svému synovi Vládovi, který byl na jaře roku 2010 nadšeným hráčem hry Travian a který mě zasvětil do jejích tajů.

² K otázkám přezdívek v chatu viz Patráš (2000), Wachtarezyková (2000) a David (2006).

³ Informace ke hře viz např. http://www.travian..cz/?uc=cz12_9892, nebo <http://en.wikipedia.org/wiki/Travian>, <http://cz.wikipedia.org/wiki/travian> (podle tohoto zdroje bylo k lednu 2008 na 17 českých serverech přes 275 000 aktivních uživatelských účtů, jejichž počet se do srpna 2010 snížil na 460 00), <http://de.wikipedia.org/wiki/travian> [23. 8. 2010].

⁴ Hráč může udat na své úvodní stránce (profilu) vedle přezdívky také svůj věk, své bydliště a pohlaví. Hráči však zveřejňují tyto údaje spíše výběrově a mnohdy zůstávají zcela

Umístění hry do období galsko-germánsko-římských střetů v Evropě vyvolává zřejmě u mnohých hráčů potřebu pojmenovat vsi prostřednictvím cizího jazyka. Bez ohledu na jejich příslušnost k některému ze starobyklých etnik sáhne většina hráčů k angličtině. Lze se domnívat, že taková jména pro mnohé hráče korespondují s pomyslnou cizostí prostředí hry, ačkoli samozřejmě neodpovídají jejímu virtuálnímu místnímu ani časovému zařazení. Navíc angličtina představuje jakési pojítka s počítačovým světem a prostřednictvím jmen v angličtině si hráči dodávají zdání módnosti a pocitu, že jsou „in“.⁵

Od těchto jmen v následujícím textu většinou odhlížím a věnuji se především jménům českým, jakkoli samozřejmě ani taková jména nezapadají do virtuálního místního ani časového kontextu hry. Jde však o specifický materiál, který dokumentuje přístupy dnešního člověka k nominaci v podmínkách virtuálního světa i možnosti, které čeština pro tyto účely poskytuje.

V rozsáhlém přehledu je představena pestrá škála jmen virtuálních vsí, jejichž prostřednictvím hráči uchopují svůj virtuální svět a vstupují do jeho společensko-psychologických souvislostí. První část textu se zabývá jmény, která hráči převzali z reality (1–1.5) nebo z fiktivního světa literatury, filmu apod. (2–2.2). Můžeme zde hovořit o určitém druhu transonymizace, tedy přenesení jména na jiný objekt. Druhá část přehledu obsahuje jména virtuálních vsí, která si hráči zvolili nebo utvořili jen a jen pro hru. Jde o velmi různorodý soubor názvů, které jsou roztrženy jednak podle slovních druhů použitých ve funkci jména (3.1–3.3), jednak podle využitých slovtvorných postupů (4.1–4.4); další část textu představuje dvouslovná jména v podobě atributivního sousloví (5), názvy předložkové (6) a jména větná či polovětná (7). Tento přehled spolu s poznámkami k osobitým rysům souborů jmen virtuálních vsí u jednotlivých hráčů (8) a rozbořem specifických rysů hláskového a grafického utváření těchto názvů (9–10) je východiskem k úvahám o zvláštnostech nominace v podmínkách virtuálního světa počítačové hry (11–11.4).

U příkladů jmen v následujícím textu se zachovává jejich pravopisná stránka, neuvádějí se však rozličné symboly, které někteří hráči kladou před nebo za vlastní jméno buď pro rozlišení vsí se stejným jménem, nebo jen jako pouhý doplněk jména.⁶

1. Pokud si hráči pro své virtuální vsi vypůjčují **reálná vlastní jména**, neomezuje se jejich volba jen na toponyma, ale využívají různých možností, které jim propriální sféra jazyka nabízí.

---

anonymní. Uvedené údaje nelze přitom vždy brát docela vážně (pokud *doupiss*, „Gal“ z Prostějova, udává věk 100 let, asi mu to moc věřit nebudeme).

⁵ K užívání angličtiny v slangu hráčů počítačových her srov. Hoffmannová (1998, 1999), Mareš (1999), Svobodová (2004) a Šindlerová (2005).

⁶ Jako materiál pro následující přehled posloužila jména z jednoho ze serverů, na němž byla hra ukončena na jaře 2010. Celkem jsem přehlédla jména 500 hráčů, pro účely tohoto článku byla analyzována jména 338 hráčů, přičemž počet jmen u jednotlivých účastníků hry se pohyboval průměrně kolem dvaceti.

1.1.1 Z **toponym** se ve hře objevila především **česká jména místní**, a to jména českých měst (např. *Kutná Hora, Vyškov, Tábor, Plzeň, Rožnov p. R., Uherské Hradiště, Zlín, Jihlava, Liberec, Plzeň, Domazlice, Dečín, Cheb, Kolín* atd.) a vsí (např. *Hazlov, Libá, Polná, Mělice, Nerad, Dědek, Valy, Jablunka, Bystřička, Tvrdošlav, Debrník, Vlastiboř, Želeč*) i jména městských čtvrtí, především pražských a brněnských, vzácně jiných (*Suchdol, Stodůlky, Luka, P10-Strašnice, Prosek, Ďáblice, Hradčany; Královo Pole, Žabovřesky, Ponava, Chrlice*; mostecká čtvrť *Chanov*). Řídce se objevily i staré německé formy jmen českých měst *Olmütz* (Olomouc) a *Troppau* (Opava), jejichž prostřednictvím hráči ve hře vyjadřují svou příslušnost ke germánskému etniku. Podobu *Olmütz* doplňuje hráč i přívlastky (*Olmütz Alt, Olmütz Nord*), přičemž spojuje německou formu jména i s anglickým adjektivem (*Big Olmütz*).

Pokud jde o česká místní jména jako pojmenování virtuálních vsí, jedná se zřejmě často o název hráčova bydliště a jména obcí z jeho okolí (to můžeme předpokládat, zvláště pokud hráč užívá jména vsí z jedné oblasti). A pokud hráč neuvede na svém profilu své bydliště, lze na něj usuzovat podle užitých místních jmen. Hráč tak nenápadně – je otázkou, zda úmyslně nebo neúmyslně – podhaluje své soukromí. Někdy však pravděpodobně byla jako názvy virtuálních vsí zvolena jména oblíbených nebo známých míst a v některých případech zřejmě i jména měst a vsí, která se hráči prostě z nějakého důvodu (např. z hlediska hláskového skladu) líbí.

1.1.2 Řídce byla na virtuální vsi přenesena i česká **pomístní jména**: *Bílá hora, Kloboucký Les, Luž, Dubina, Podřaté*. Občas se hráč specializoval na pomístní jména jednoho druhu a nazval své vsi hydronymy *Vltava, Úhlava, Mže, Berounka, Radbuza, Teplá, Jizera, Morava, Vlčava, Sázava, Ohře, Skalice, Úslava, Dyje* nebo oronymy, z nichž je ovšem český jen *Ještěd* (další jsou *Vesuv, Etna, Stromboly, Krakatoa*).

1.1.3 Obrannou sílu virtuální vesnice měla snad vyjádřit volba jejího jména podle východočeských **dělostřeleckých tvrzí** (*Vesnice Hanička, Vesnice Stachelberg*).

1.1.4 **Cizojazyčná toponyma** mívají souvislost s virtuální „národností“ hráče. Hráči hlásící se ke Germánům využívají pro své vesnice hojně současná místní jména z německého jazykového území (např. *Berlin, Monchengladbach, Nurnberg, Wiesbaden, Stuttgart, Leipzig, Dortmund, Gelsenkirchen, Dresden, Bielefeld, Kiel, Oberhausen, Magdeburg, Bonn, Rostock* atd.), někteří „Římané“ zase vybírají ze jmen italských měst a vsí/přímořských letovisek (*Torino, Palermo, Venezia, Verona, Catania, Milano, Ravenna, Bari, Roma, Messina, Taranto, Cagliari*). Pokud se mezi jmény jednoho hráče najde jméno téhož města v italské podobě i ve formě českého exonyma, nečiní to ve hře sebemenší problémy (*Janov – Genova, Florencie – Firenze*). I u hráčů, kteří se řadí ke Galům, můžeme nalézt jména z dnešního území Francie, jako např. *Evreux, Troyes, Besançon, Clermont*.

Jinak se však pro pojmenování virtuálních vsí ve hře najdou místní jména z různých koutů světa i z nejrůznějších dob bez ohledu na historické a místní zasazení hry. Vedle jmen ze starověké Mezopotámie (*Ur, Kish, Lagash, Ninive, Eridu, Girsu*) jsou běžná i jména měst, která vznikla dávno poté, co byly sídelní procesy v Evropě ukončeny, a to především jména americká, jako např. *Chicago, San Diego, Seattle, Boston, Los Angeles, Rio De Janairo*. Z jiných jmen měst a též virtuálních vsí uvedme např. *Istanbul, Bagdád, Barcelona, Stalingrad, Kfar Saba* atd.

Z dobového kontextu hry čerpají hráči, kteří volí jako jména svých virtuálních vsí **historická cizojazyčná toponyma** z území odpovídajících hernímu rámci. Tato možnost se nabízí zejména „Římanům“, kteří si jako jména svých počítačových vsí vybírali názvy římských provincií a území i sídel, které kdysi (alespoň dočasně) patřily k Římské říši (*Galicia, Dalmatia, Noricum, Hispanie, Sparta, Mediolanum, Atény, Řím, Kartágo, Constantinopolis, Antioch, Syracusy, Salona* – a samozřejmě i jméno galské pevnosti *Alesia*, místa posledního odporu Galů proti Caesarovi v r. 52 př. n. l). Virtuální přináležitost hráče ke starému etniku však ve hře není podmínkou pro výběr jména z určitého historického území a jeho volba byla zřejmě někdy dána pouze snahou hráčů o vyvolání atmosféry starobylosti (např. „Germán“ má jména vsí podle římských provincií *Moesia, Noricum, Raethia, Mauretania* atd.).⁷

1.1.5 Poměrně řídké se staly jmény vsí v Travianu i **názvy současných států** (*Kolumbie, Portoriko, Bolívie, Peru, Gruzie, Kostarika*).

1.2 Značnou oblibu si mezi hráči Travianu získala také **antroponyma**, která se hojně stala jmény virtuálních vesnic bez jakékoli obměny.

1.2.1 Hráči využili především současná **rodná jména**, přičemž se jako častější jeví jména ženská. – Lze se domnívat, že jde o jména vsí podle nějaké blízké osoby, k níž má hráč nejspíš pozitivní citový vztah, neboť mají převážně podobu hypokoristika. Ve virtuálním světě Travianu vyrostly vsi *Terezka, Můna, Petruška, Cecilka, Natálka, Dorotka, Kamilka, Anetka, Barborka, Viktorka, Fany, Gita, Báří, Peťa, Pepik, Rostik, Venca, Kamil, Ivoš, Peťan, Mirun, Hanys, Maro, Marcin* atd. Opakování téhož rodného jména (v hypokoristické podobě) je určitě třeba přičítat zaujatosti hráče jednou osobou – pokud zvolí (vedle několika jiných jmen) jako jméno vsí čtrnáctkrát jedno ženské jméno (*Nikolka*), nelze pochybovat, že prostřednictvím Travianu deklaruje své city. Ojediněle bylo jako jméno jedné virtuální vsi použito spojení dvou rodných jmen se spojkou *a*: *jan a jakub*.

1.2.2 Na virtuální vsí v Travianu byla přenesena i **jména významných současných i historických osobností**. Z dnešního sportovního nebo kulturního života čerpali hráči, kteří nazvali své vsi *Antonín Panenka, Zinedine Zidane; Pavel Nedvěd*, z kulturní historie vychází ojedinělé jméno virtuální vsi

---

⁷ Srov. Honzák – Pečenka – Stellner – Vlčková (2001).

MOZART.⁸ Hluboko do minulosti sáhl hráč – „Germán“, který si zvolil jako přezdívku jméno krále Vandalů *Geiserich* a použil jako pojmenování svých vsí jména dalších králů Vandalů (a Alanů): *Gelimer, Gunderich, Hilderich, Hunerich, Gunthamund, Thrasamund, Wisimar* atd.

1.2.3 Ve funkci jmen virtuálních vsí se setkáme i s **etnonymy** z různých dob i míst. Jako názvy vsí vedle sebe stojí jména kmenů germánských (*Vandalové, Tencterové, Lugiové, Jutové* atd.), keltských (*Biturgiové, Arvernové*), ale i amerických kmenů indiánských (*Odžibvejové, Močikové, Kojukoni* atd.), mongolského etnika (*Burjaté*) apod.

1.3. Z dalších vlastních jmen byla ve funkci názvů virtuálních vsí použita **chrématonyma**, zvláště názvy piv a alkoholu, jejichž prostřednictvím na sebe hráči zřejmě často prozrazují své sklony k jejich konzumaci (což někteří deklarují dokonce i na svém profilu): *Gambrinus, Kozel, Platan, Regent, Braník, Dudák, Staropramen; Vodka, Rum, Fernet, Borovička, Becherovka, Zelená, Absint* atd. Z chrématonym se vedle toho jako jména počítačových vsí objevily i názvy krmení pro kočky, psy apod.: *Whiskas, Friskies, Puffi, Kitekat, Darling*.

1.3.1 Do virtuálního počítačového světa pronikly i názvy amerických sportovních klubů: *Carolina Panthers, Green Bay Packers, Dallas Cowboys, Baltimore Ravens, Indianapolis Colts, Jacksonville Jaguars* atd.

1.4 Relativně často se jmény virtuálních vsí stala **kosmonyma**, někdy volená v souladu s přezdívkou hráče/hráčky (*Planetka*): *Orion, Labuť, Býk, Ryba, Váhy, Rak, Beran, Orion, Polárka, Pegas, Hydra* atd.

1.5 Na závěr zmiňme i ojedinělé jméno svátku *Boží Hod*, snad dané v tento den, a jméno populární hry Geocashing ve formě *KrGEOCASHING*.⁹

2. Vedle jmen přejatých ze skutečného světa zvolili hráči jako pojmenování svých vsí poměrně často i **jména literární, filmová** nebo názvy těmito jmény motivované.

2.1 Pokud jde o **literární toponyma**, posloužila hráčům jako nejvýraznější motivační zdroj Tolkienova trilogie *Pán prstenů*, která vděčí za svou popularitu bezpochyby svému zfilmování. Hráči přejímají nejen Tolkienova toponyma, ale inspiroují se i jmény Tolkienových hrdinů a tvoří virtuální jména nová (*Arwenie, Minas Morgul, Roklinka; Sauronovo OKO, MINAS TIRITH, GONDOR, MORDOR, ŽELEZNÝ PAS, OSGILIATH, ROHAN, ITHILIEN, ROKLINKA; Aragornie, Legolasie, Gandalfie, Smíglov, Smíškov, HOBITÍN* – srov. 4.1).

Ojedinělým ohlasem na českou literaturu je jméno virtuálních vsí *Velhartice* – hráč *Bušek* takto pojmenoval všech svých 17 vesnic a odlišil je jen čísly za jménem. Z komiksového dětského seriálu *Čtyřlístek* bylo převzato jméno *Třeskoprsky* a jako literární můžeme hodnotit i místní jméno *Kocourkov*.

2.2 Jména počítačových vesnic se stala i **literární antroponyma**. Tak na mapě *Travianu* vyrostly vesnice se jmény populárních večerníčkových i jiných

⁸ Jména virtuálních vsí *Michelangelo, Donatello, Raphael* a *Leonardo* vycházejí nejspíše ze jmen želv z komiksu *Ninja Turtles*.

⁹ Při ověřování různých jmen byl využit internetový vyhledávač Google.

pohádkových hrdinů (*pat, mat, rákosníček, štaflík, špagetka, křemílek, vochomůrka, škubánek, káťa, lolek, boleek, Prófa, Štístko, Šmudla, Dřimal, Kejchal, Rejpal, Stydlín, Sněhurka, Doktor, Brumla*). Hráč Krakonoš (mimoходом „Gal“) má vsi *Ančí, Kuba, Hajnej* (vedle toho *Trautenberkovo, Krakonošovo, Sojkovo*) a také *Cipísek, Rumcajs, Manka, Děda Lebeda, Krkovička, Aja a Paja*. V této souvislosti zmiňme i z pohádky známé pomístní jméno *Řaholec* (srov. 2.1.).

Z literárních antroponym byla jako jména virtuálních vsí využita i osobní jména z různých pověstí a ság (*Kazi, Libuše, Orestes, Leandr, Tristan*) a přiřadme sem i jména bohů (theonyma) a mytických bytostí (např. „Říman“ si pojmenoval své osady *Calypso, Poseidon, Ariel, Hades, Zeus, Hefaistos* atd., ke jménům keltských bohů *Teutates, Epona, Sucellos, Lugh* sáhl kupodivu „Germán“).

3. Z hlediska jazykové tvořivosti jsou ovšem nepochybně zajímavější **jména** virtuálních vsí, která si hráči zvolili **jen pro svou hru**, aniž by se jakkoli omezovali jak z hlediska formálního, tak sémantického. Proto nepřekvapí jejich formální rozmanitost stejně jako jejich sémanticko-motivační náplň, která má ve hře pro jednotlivé hráče důležitou funkci vyjádřit sebe sama a vymezit se vůči svým spoluhráčům (což tato jména dovolují jistě výrazněji než jména převzatá).

3.1 Hráči pojmenovávají své virtuální vsi často **jednoslovným jménem**, kterým se stává **substantivum/apelativum**. Některé z těchto názvů vycházejí z motivů, které se uplatnily i při tvorbě skutečných místních jmen, a názvy virtuálních vsí se pak blíží místním jménům skutečných obcí i po stránce sémanticko-motivační (např. *písek, Skalka, Louky, Lány, Pole, Lesy, Bláto, Podhradí, Paseky, Zahrádky, Zahradka, Trava, Travka*; jména vycházející z apelativ s místním významem: *Kolonie, Dílna, Opatství, Království, Osada, Hradiště, Purkrabství, Farnost, Knížectví*; dále např. *Podhradí, Polesí, Obora, Podhůří, Hájovna, Zámek* atd.). Někteří hráči volí taková jména zcela programově, např. hráč *Vuul* v souladu se svou přezdívkou pojmenoval své vsi *Kravín, Pastvina, Seník, Ohrada, Jatka, Stodola, Koryto, Chlív, Louka, Kůlna, Podestýlka, Hnojiště, Napajedlo, Teletník, Mlékárna*. Některá z takovýchto jmen jsou motivována i samotnou hrou – jde o jména jako *Železo, Dřevo, Hlína, Obilí*, což jsou produkty, které hrají svou roli v rozvoji herního plánu, a možná i jména *Pily, Cihelny* a *Konírna*.

Jako pojmenování virtuálních vsí byla ale často použita i apelativa z nejrůznějších sémantických okruhů, oblasti reálných místních zcela vzdálených (*Potítka, Česnečka, Melounek, Čmuch, Humus, Čmoud, Kulička, Papundekl, Houpačka, Kukačka, Komínek, Koule, Ploutvička, Ocásek, plavec, Kosiště, Kladiva, Křovinořez, Dílna, Garáž, Truhlík, Nanukac, Jídelna, krev, Medovník, Pralinka, Márnice, Pilinka, Pilníček, Prachovka, Leštidlo, nebe* atd.). Poměrně oblíbená jsou dokonce i abstrakta, která mohou odrážet průběh hry nebo do nichž hráč promítá své pocity a postoje, ať už se hrou souvisejí nebo ne (*Nadělení, Překvapení, Napětí, Risk, lest, nenávisť, život, Nepokoj, Sranda, lás-*

ka, věrnost, Pokušení, Pokušeníčko, Trápení, Pohoda, Osud, Samota, Smilovani, pomsta). Výjimečně se objevilo jméno tvořené dvěma substantivy se spojkou *a*: *Hraboš a hrouda*.

3.2 **Jména ve formě substantivizovaného adjektiva** nejsou natolik častá, rozehrávají však rovněž poměrně pestrou významovou škálu. Většinou jsou jednoslovná, ale někdy fungují i ve spojení s adjektivem, příslovcem nebo se zájmenem. Vycházejí z polohy vsí (*Vedlejší, Vedle levá, Vedle pravá, Vzdálená, Východní*), její velikosti (*Malinká, MaláMalá, malušenká*) a z okolností v rámci herního plánu (*zásobovací, opuštěná, zapomenutá, Hlavní, Ukradnutá, vykradená, Rajčecí Obranná, moje nová, moje nejnovější, stara, staronova, nejnovější, První, předposlední, poslední, fejková*). Hráči použili v názvech svých vsí i vztahová adjektiva z názvů zvířat (*Vlčí, Bažantí, Vraní, Tulení*), kovů a jiných materiálů (*Diamantová, Zlatá, Železná, Hliníková, Bronzová, Cínová, Ocelová, Mosazná, Rubínová, Kamenná, Azbestová, Fluorová* atd.). A někteří nazvali svá virtuální sídla jmény obraznými nebo čistě poetickými (*moc divoké, Slepá, Sedící, Vševědoucí, Dechberoucí, Tajemná, Zasněná, Půlnoční, Mračná, Osudova, Nezapomenutelná, zasněná, Neinspirativní, Samovlčí*), popř. jmény vyjadřujícími pocity nerozhodnosti v okamžiku nominace (*nejaka, nevím jaka*).

3.3 Z jiných slovních druhů se ve funkci (většinou) jednoslovných jmen virtuálních vsí objevila i **adverbia** (*Možná, nahoře, dole, Dokola, Nanovo, DALEKO, Hned vedle*), **zájmena** (*moje, MY, NAŠE, MOJE*; s předložkou a příslovcem: *Mezi náma, U NÁS, taky moje*) nebo **citoslovce** (*Řach, Cvrnk, Trnk, Klep, Cvak, Bác, Frnk, Bum, Bim, Brnk, Pssst, Bam, Drnk, Haf, Fňuk, Cink*). Jen zcela výjimečně (u jednoho hráče) figurují ve hře názvy počítačových vsí ve formě **určitého slovesného tvaru** (2. osoby jednotného čísla), a to i od sloves přitvořených a s určitým sklonem k vulgaritě (*Pískáš, Lastáš, Chlemstáš, Chlastáš, Nezelenáš, Pícháš, Zíváš* atd.), ojedinele i **číslovky** (*Voba*).

4. Velmi produktivním způsobem vytváření jmen virtuálních vsí se staly různé **slovotvorné postupy**,¹⁰ a to především (příponové) odvozování, ale i skládání (zvláště na základě cizích vzorů) a zkracování.

4.1 Nejfrekventovanější je **odvozování** jmen virtuálních vsí příponou *-ov*, která funguje jako téměř univerzální sufix. Ve hře se připojuje (analogicky) k nejrůznějším základům často bez ohledu na slovotvorné zákonitosti, jejich historické souvislosti a psychologii pojmenování.

Nejčastěji jí hráči tvoří jména svých virtuálních vsí (stejně jako je tomu u skutečných místních jmen) z osobního jména, jímž může být přezdívka hráče (např. hráč *raks* si založil ves *Raksov*, *Hoblík* ves *Hoblíkov*, *Alan I* má víckrát *Alanov* a hráč *Hovad'ák* odvodil ze slovotvorného základu své přezdívky jméno *Hovadov*) nebo – častěji – libovolné jiné osobní jméno. V první řadě se slovotvorným základem názvu virtuální vsi stala rodná jména, a to mužská i ženská,

¹⁰ K využití slovotvorných postupů, zvl. skládání v diskurzu hráčů počítačových her viz Hoffmannová, 1999, s. 324–327.; k derivacím anglických výrazů srov. Svobodová, 2004, s. 210–211.

velmi často též v hypokoristické podobě (*Betynkov, Blaženov, Zuzíkov, Terezkov, Janinov, Libíkov, Nelíkov, SIMONOV, KATUSKOV, BARUNKOV, Ditov, Betynkov, Járov, Pavlíkov, BOHUSOV, PEPIKOV, DUSANOV, KARLOV, ROMANOV, VIKTORKOV, Matyáškov, Vojtíkov, Davidkof, Matýskov* atd.). Přípona *-ov* posloužila i při tvoření názvů virtuálních vsí ze jmen literárních postav (*Kašpárkov, Hurvínkov, Spejblov, Vocho můrkov, Křemílkov, Obelixov, šmudlov, šmoulinov, Bubákov*) a z apelativních (zpravidla žertovných) označení osob (*Prskalíkov, Vzteklikov, Kecalov, Kadílkov, Brutálkov, Moulov, pivařov, Zaspáلكov, Ponocník, Fišfuntáلكov, tajtrdlíkov*). Jen ojediněle byl sufix *-ov* připojen (i) k příjmení: *Frantov Joudov* (z přezdívky hráče), *Russellov* (ze jména anglického filozofa B. Russella, nebo amerického astronoma H. Rusella, popř. amerického herce K. Russella)¹¹ nebo ke (zkrácenému) označení pravěkých lidí: *Kromaňonov, Neandrtálov* (sotva asi jde o jména z toponym *Cro-Magnon* a *Neanderthal*; mohlo by jít ovšem i o jména z přezdívky).

Hráči připojují sufix *-ov* také k různým apelativům, obdobně jako je tomu i u reálných místních jmen,¹² ovšem výběr apelativ pro virtuální slovtvorbu je takřka neomezený: *Ořechov, Uzlov, Dřeváčkov, Prdelkov, Hlínov, Hniličkov, Papírkov, Kyblíkov, malamutov, Pohodov, Kvítkov, Košíkov, Terasov, Sluněčkov, Nemocnicov, Šípečkov, Oustičkov, Táckov, popelníkov, půllitrov* atd. Značně oblíbeným slovtvorným základem pro tvoření uvedených jmen se staly i názvy zvířat a ptáků, a to někdy i v deminutivní podobě (*Slavíkov, Džirafkov, Broukov, Pejsáčkov, Voříškov, Kočičkov, Mývalov, Zajíčkov, Papouškov, Žížal-kov, Srnov, Vlkov, čičíkov* (čičík = kočička), *Surikatov, Kachníkov*).

U několika jmen byl sufix *-ov* připojen dokonce k toponymu: *Korsíkov, Jinačovicov* (*Jinačovice* jsou u Brna), *Toledov, Sorbonkov* (ze zdrobněliny k *Sorbonna*), ba v řídkých případech byla touto příponou odvozena jména vesnic i z adjektivních základů (*Novíkov, Hroznykov*; a snad i slovtvorně zcela netypicky *Železákov, Hlavákov, Příšerákov, Plechákov*). Hráči se nerozpakují připojit oblíbenou příponu ani k cizím slovům, třeba k německým názvům ptáků (*Nachtigalov, Geierov, Spechtov, Euleov, Falkeov, Adlerov*) nebo k označení internetového vyhledavače *Yahooov*. U některých jmen odvozených příponou *-ov* není ovšem slovtvorný základ zcela jasný, např. *lopíkov, Hrochmutov, Schudkov, Simíkov, Visáčov, Tuharov*.

Z dalších sufixů byla využita poněkud častěji jen přípona *-ovice*, kterou hráči opět připojovali k osobnímu jménu, ke své přezdívce, ke jménu literární postavy nebo apelativu (*anežkovice, fištrónovice, Myšákovice, Smíškovice, Šmoulovice, Myšáčovice, Paljíkovice, Prdelkovice, Mrkvovice*). Občas se mezi jmény virtuálních vsí objevily i názvy tvořené posesivním sufixem *-ovo* (srov. též 4.2), výjimečně i *-ina*, a to nejčastěji z přezdívky hráče (*Norkovo, Lennovo, misakovo, Krysounovo, Nanfovo; Haskina, Berina*). Analogicky podle staroby-

¹¹ Nelze ovšem ani vyloučit, že jméno *Russellov* vychází z rodného jména amerického herce Russella Crowea.

¹² Srov. Němec (1963).

lých místních jmen pak byla utvořena humorná jména typu *Blbousy* a rovněž složeniny *Dloubonosy*, *Kočkojedy*, *Vořezpruty* apod. (srov. 4.3). Řídce hráči tvořili svá jména příponou *-ka* (*Veselnička*, *Žňovka*, *Charleska*) a také další sufíxy jsou ojedinělé (např. *Hobitín*, *HOBITÍN*, srov. 2.1).

4.1.1 Někteří hráči našli v (české) slovo tvorbě obzvláštní zálibení a utvořili jména téměř všech svých vsí buď jednou příponou od různých slovo tvorných základů, nebo naopak od jednoho slovo tvorného základu nejrůznějšími, i zcela neobvyklými příponami. Například hráč *Kolchozník* nazval své vsi *POHODICKA*, *POHODINDA*, *POHODUSKA*, *POHODENKA*, *POHUDKA*, *POHODARNA*, hráčka *Myška* vyšla ze své přezdívky a pojmenovala své virtuální vsi *Myšíkov*, *Myšov*, *Myšina*, *Myšovina*, *Myšajn*, *Myšovna*, *Myšinovník*, *Myšín*, *Myškov*, *Myšavec*, *Myškavěc*, *Myšůvka*, *Myšákov* atd. Podobně *pájál* má vsi *Pájinka*, *Pájuška*, *Pájinče*, *Pájineček*, *Pájik*, *Pájina*, *Pájulinče*, *Pájindíček*, *Pájuliňka*, *Pájind'a*, *Pájíček*, *Pájušek*, *Pájulíněk*, *Pájindík* atd., hráčka *rohovec* mimo jiné vytvořila jména *Rohatka*, *Rohatkov*, *Rohatičky*, *Rohatník*, *Roh*, *Rohatec*, *Růžek*, *Rohatice* atd.

4.2 V souladu s cizostí herního prostředí je i snaha o tvoření jmen odvozováním podle cizích vzorů. Zvláště „Galové“ nacházejí inspiraci v oblíbeném komiksu „Asterix a Obelix“ (sotva asi ve starobylé slovo tvorbě) a jména jejich virtuálních vsí evokují tento komiksový svět: *Asterixmi*; *Braverixum*, *Amelixum*, *Panoramixum*, *Kanixum*, *Klokanixum*, *Katonixum*, *Obelixum*, *Severixum*,; *Bluherix*, *Grreehellix*, *Eethellix*, *Grreevallix*, *Grreerivix*, *Kragskahellix*, *Lebekdehellix*, *Blukkorix*, *Mordohellix*, *Mordokerix* atd.

Ohlas v *Travianu* našlo i odvozování slovanských místních jmen posesivním sufíxem *-ovo/-evo* (*-ěvo*). Konkrétně na ruská místní jména slovo tvorně navazují názvy virtuálních vsí *Dementěvo*, *Kalašnikovo*, *Gagarinovo*, *Jeremenkovo*, *Tlkačevo*, *Migunovo* atd. (srov. též 4.1).

4.3 Tvoření jmen **skládáním** se omezuje převážně na napodobení cizích vzorů. Podle reálných řeckých jmen na *-polis* někteří hráči tvoří nová jména s tímto komponentem. Vedle reálných jmen *Akropolis*, *Persepolis*, *Tripolis* nalezneme mezi virtuálními jmény vsí názvy *Metropolis*, *Darkpolis*, *Stonepolis*, *kočkopolis*, *Ahippolis rosa*¹³ – kombinování jazyků přitom nečiní hráčům nejmenší potíže. Podle anglických vzorů pak vznikla jména *Hofyland*, *New Hippork* apod. České složeniny jsou spíše výjimkou (*veleves* apod. vedle typu jmen *Dloubonosy*, *kočkojedy* – srov. 4.1).

Vedle vlastních složenin zmiňme i **spřežky** jako tzv. složeniny nevlastní, v nichž se (netypicky) spojují různá slova v různém tvaru i z různých jazyků: *AmokLhota*, *CentrRybník*, *OldaPodŠípkem*, *ElmarStrojovna*, *Krakonošzahrady*, *Klimousbankoffic*.

---

¹³ Nelze jistě vyloučit, že někteří hráči tvořili tato jména čistě analogicky, aniž znali původní význam komponentu *-polis*, město.

4.3.1 I při tvorbě jmen vesnic skládáním na základě cizích vzorů se našli hráči, kteří tvořili nová jména svých virtuálních vsí výlučně tímto způsobem. Například „Galka“ *feela* si ke své přezdívce vytváří celou řadu složenin analogicky podle cizích, převážně anglických toponym: *Feelapolis, Feelabridge, New Feelameadow, Feeladerry, Feelaport, Feelafield, Feelaville, Feelaborough* atd., *Saxana* (rovněž „Galka“) tvoří svá „čarodějnická“ jména podle německých a anglických vzorů: *Witchesburg, Witcheshall, Bewitchedhill, Witcheshill, Hexenland, Hexendorf, Hexenstein, Hexental, Hexengehöft* atd.

4.4 Ze slovotvorných postupů se při vytváření virtuálních místních jmen uplatnilo i **zkracování**. Zkratková jména často vycházejí z přezdívky hráče – hráč *Béda* má jen třináct vesnic pojmenovaných *B.v.* (tedy nepochybně *Bédova vesnice*), hráč s přezdívkou *Stará lama* má vesnice *SL, GeorgioAngellino* vlastní samé vesnice *G&A*. (Stejně pojmenované vesnice hráči většinou odlišují číslicemi). Některá zkratková jména ovšem představují zkratky pro nezasvěcence neprůhledné (*R-U-S, XYI až XYII, YHWH, VMC, NJ, RpR* atd.).

5. Velmi oblíbeným typem virtuálních místních jmen jsou víceslovná, většinou dvouslovná jména, v nichž je **substantivum doplněno shodným nebo řidčeji i neshodným přívlastkem**. Jde o typ, který je/byl produktivní i při tvoření reálných toponym. V Travianu jsou však taková jména po formální stránce někdy neobvyklá a po stránce lexikálního významu opět prakticky neomezená.

Ve funkci přívlastku v sousloví stojí, stejně jako je tomu ve skutečných místních a pomístních jménech, často posesivní adjektivum odvozené z většinou z osobního jména (jako přívlastek shodný) nebo také osobní jméno v genitivu (jako přívlastek neshodný). Tyto formy jsou utvořeny buď z reálných rodných jmen, nebo i z přezdívek hráčů, jmen historických osob, literárních (filmových) postav atd. Pokud se takovýto přívlastek spojuje se substantivem označujícím přírodní objekt nebo lidské sídlo, mohou mít jména virtuálních vsí poměrně blízko k reálným toponymům i z hlediska sémanticko-motivačního: *Krakulčina zahrádka, Taitova Vesnička, Mikešova vesnice, Ludvův mlat, Mirasova Lípa, Hecisova pila, Zelmin zvěřinec, Bushova cihelna, Valenovo léno, Radkův kočičí ráj, Connanova aréna, Sirův mys, Křečkova chýše, škorponův lán, Krtkův labyrint; Suka manufaktura, Prataty jeskyně* apod.

Místním nebo pomístním jménům se blíží také názvy, v nichž se spojuje adjektivum s apelativem označujícím nějaký přírodní objekt nebo lidské sídlo: *Hadí údolí, Rozbouřený potok, Malé pole, Velký lán, Jižní předměstí, Jižní hory, Krásná Lhota, Borový háj* (a vedle toho asi pro rým *Kočičí ráj*), *Letní sídlo, Širé Pláně, Hradební pivnice, malamutí tvrz, přebrané království, Jorkšíří panství* apod.

Jinak ovšem používají hráči spojení významově nejrozmanitějších přívlastků s nejrůznějšími substantivy, které mohou vyjadřovat jejich momentální nápad, náladu, hnutí mysli, poetické představy, životní postoje, popř. mají opět evokovat zdání starobylosti, exotičnosti, mohou souviset s přezdívkou hráče

nebo hráč sáhne jednoduše ke jménu podle věci, kterou má právě po ruce. Tyto skutečnosti dokládá následující výběr příkladů: *nejlepší víkend, Červený drak, Ranní ptáče, Podělaný integrál, Vyléčený komplex, Bolavá noha, nasraná stará, ZLÝ BATOLE, Dojná Kráva, Oblačné zahrady, Černá vdova, Mravenčí legie, Ocelová kobyla, Zubatá žížala, Golemův sněm, Titanový ježek, Žravá Stonožka, Pekelná brana, Boží oko, Druhá Šance, Rajska omacka, Motorova Pila, Trojský Kun, Dlouha Noc, Kaličovy nebesa, Lorenzova oběť, milující žena, Švábský vévoda, Andělský dech, Spálený bochník, Plesnivé silo, Ječné zrno, Moučný červ, Krvavá sklizeň* atd. Názvy ptáků podle biologické nomenklatury posloužily jako jména vesnic hráčce, která na svém profilu uvádí jako své bydliště „ptačí království“: *datel černý, kukačka obecná, šoupálek dlouhoprstý, budníček lesní* atd.

Ze jmen s přívlastkem neshodným uveďme např. *Dárek od zvondu, Vyhlídka na sever, Vzpomínka na Chemika, Zem smrti, Křoví v Brně, Bitva u Legnana, Ves bez názvu, Hospoda U Džbánu, Přístav Ahojahoj, Cesta zkázy, HNIZDECKO LASKY* atd.

Jen vzácně se objevila sousloví jiného typu: *Dva blázni, Pár dubů*¹⁴ (tedy spojení substantiva s číslovkou).

5.2 Samozřejmě se našli hráči (často, zdá se, hráčky), kteří si tento typ jmen obzvláště oblíbili a všechny své vesnice pojmenovali strukturně jednotnými jmény. Formální shodu jmen doprovází většinou i jednotnost sémanticko-motivační, přičemž jména vesnic opět vypovídají ledacos o svém tvůrci a o jeho přístupu ke hře i ke světu. Tak se vedle sebe nacházejí vesnice *Krokodýlí bažina, Jaguáří prales, Piraní brod, Orlí hnízdo, Liščí nora, Šakalí planina* atd. nebo *Veselý kopec, Roztomilý kopec, Hezký kopec, Rychlý kopec, Radostný kopec, Usměvavý kopec* atd. nebo *Bílý Dráček, Modrý Dráček, Malý dráček, Ohnivý Dráček, Vodní dráček* apod. Další hráč doplňuje substantiva s morbidním významem jednotně adjektivy *Gumítkovský* a *Gumítkův*: *Gumítkovský MASAKR, Gumítkovská JATKA, Gumítkovský TEROR, Gumítkova MUČÍRNA, Gumítkovská PITVA, Gumítkovský KRVÁK* atd. Světem kuchyně a vaření jsou inspirována jména vesnic *Fritéza s hranolkama, Táč s koláčem, Pekáč s husou, Sklenice s vínem, Roštěná na roštu, Ražniči na tyči, Mísa s knedlíkama, Krajáč s mlékem* a k tomu *Ošatka s netopejrama, Karafa s arsenem* atd. Socialistickou zkušenost deklaruje a paroduje hráč *Rohlík* svými jmény *Pevnost Úsvit, Železárny VŘSR, Leninova cihelna, Světlé Zítřky, Pila Úspěch, Omyl imperiálistu, Zlaté časy, Kubánské kakao, Vladimírův Zámek, Kolchoz Pionýr, JZD Brázdy Míru, JZD Úplný kolaps* atd.

6. **Předložková jména** virtuálních vsí nacházejí, pokud jde o strukturu, paralely zvláště v oblasti pomístních jmen, z místních jmen pak především

---

¹⁴ Jméno mohlo být inspirováno místním jménem *Pardubice*, které je v lidové etymologii vykládáno ze spojení „pár dubů“. Tato domněnka se zdá o to pravděpodobnější, že u stejného hráče nacházíme např. název *Habřina*, což je jméno vsi na Pardubicku.

v názvech místních částí (např. hospod apod.) a zčásti jim odpovídají i z hlediska sémanticko-motivačního. Vesnice dostává název zpravidla podle nějaké osoby (pojmenované jménem nebo přezdívkou), podle polohy vzhledem k nějakému pomyslnému objektu nebo jde o spojení vytvořené čistě analogicky – fantazii a jazykové hře se meze nekladou: *Mezi poli, Na břehu řeky, Na kopečku u blbečků, Kdesi na hlině, Na rozloučenou, Pod vyhlídkou, Pod mostem, Pro Miisu, Před bukvicí, U lesíčka, u potoka, U Vítěznyho oblouku, U sluníčka/Sluníčka, U Pupíčka, U Berušky, U Broučka, u řezníka Krkovičky, U Ludmilky, U Bobiny, U Jeníka, U Hanze, U požeráku, U Zavisláka, U Gluma, U Stračeny, U Mindy, U Pytlíka, U Čápa, U Robota, U Clupatého Bobra, U Žida, Posed u veverky, U Klobásky, U Mamutí řiti, U tupé vofce, U Sektu, U mých přátel, V Triu, Ve Výčepu, Ve zbrojnici, Ve žlíbku, Za bukvicí, Za rohem* atd. Spíš výjimečně vychází předložkové jméno z polohy vzhledem k jiné virtuální vesnici: *U Vystrkova, Za Vystrkovem, Před Vystrkovem* (hráčka má jméno *Vystrkov*), *Pod vyhlídkou* (hráč má jméno *Vyhlídka na sever*).

7. Konečně mají jména virtuálních vsí i formu **větné** nebo **polovětné konstrukce**, popř. částice nebo jiného slovního druhu ve větné funkci, jako zvolání apod. Taková jména souvisejí nejčastěji se hrou (*dík za hru, všem díky za hru :-), Díky za hru lidičci, ať se děvenka vzteká, Tak mě tu máte, Předběhnout brtnici, předběhnout Palja, S chutí do toho, Uvidíme, Nechce se mi, Půl je hotovo, Vítej zpět Jacku, Kdo to má živit, nevíme jak dál, pořád nevíme, na věky, stále dál, a pak se uvidí, už je toho moc, všeho moc škodí, tak pokračujeme, xindlům na truc, Jen tak pro radost, Jen klídek!, Tady je Kachníkovo, Kudy z nudy, Asi jo, Asi omyl, Asi ne, Faktne, ne, Ta co spala, Mým národům, Hurá na s5*). Mohou se ale vztahovat i k okolnostem doprovázejícím život hráče během hry (jména *Jez hezky, Hačí sem lze přičítat mamince na mateřské dovolené* nebo jiné osobě pečující o dítě/děti; *Proč Klimi, proč?, Proto*) nebo jejich prostřednictvím autor vyjadřuje své (mj. i politické) názory a postoje (*Uvěř zázrakům, Zrušte Spartu!, Zbourejte Hradec!, Pryč s ČSSD!, Zakažte KSČM!, Nemam rad smouli*), pronáší výzvy (*Ozvi se Kačence, Užívej života, Nikdy není pozdě*), občas i milostná vyznání (*miluji Tě Miilo, miluji Tě zyprexa, Miluji Tě Markii hkl*) nebo průpovídky (*No co no nic, hejnebo počkej*). Hráč užívá jako jméno pro své vsí i pozdrav *ahoj*. Někdy jména vsí jednoho hráče tvoří větu: *diky, vam všem, za, nadhernou, hru, a , hlavně, jsem tu, poznal, lidičky*.

8. Jak už bylo naznačeno v přehledu jmen vsí, volí někteří hráči jména po formální stránce stejná nebo obdobná, přičemž někdy může strukturní jednotu doprovázet i jednota sémanticko-motivační. Některé hráči ale naopak využívají různé formální typy jmen, přičemž zachovávají jejich sémanticko-motivační jednotu (např. hráč *hedgehog* – ježek – utvořil jména všech vsí na základě českého významu své přezdívky: *Ježkov, Big Ježkov, Ježkova Lhota, Ježkovo Panství, Ježkova Hrouda, Český Ježkov, Ježkoland, New Ježkov, Ježkův Mlýn, Ježkulín, Ježkovy Oči, Ježkova Bašta, Malý Ježkov* atd.). Někdy souvisí sémanticko-motivační jednota jmen i s členstvím hráče v některé koalici,

například členové koalice *Pacienti* nazvali své vsi často jmény nemocí apod., členové koalice JZD volili jména související s (českým) venkovem, zemědělstvím, názvy narážející na socialismus apod. U většiny hráčů však jsou soubory jmen vsí po stránce formální i sémanticko-motivační různorodé a různé typy jmen se kombinují (a to i jména česká s jinojazyčnými, zvláště s anglickými). Někdy zřejmě sklad souboru jmen jednoho hráče mohla ovlivnit i skutečnost, že dobyl cizí vesnici a ponechal jí původní jméno.

9. Pojmenování vsí v *Travianu* provází i jazyková hra na úrovni hláskového, popř. grafického utváření jmen. Někteří hráči vymýšlejí hláskově zajímavé formy jako *Kantabanderskankoff*, *Graniskankoff*, *Delosobilos*, tvoří řady podobných jmen odlišně jen začáteční hláskou jako *bhamham*, *ehamham*, *fhamham*, *ghamham* (hráč *hamham*); *Kudlik*, *Audlik*, *Mudlik*, *Budlik*, *Pudlik*, *Oudlik* atd. V rámci jmen vsí jednoho hráče se objevují jména, která se rýmují (*dupa*, *kupa*, *zupa*, *žumpa*; *LÁSKA*, *KRÁSKA*; *Nová opice*, *Nová popice*, *Nová Radlice*, *Nová krabice*, *Nová čubice* atd.) nebo mají stejný, resp. podobný hláskový sklad (*Bla*, *Blum*, *BlamKublum*, *Kublov*, *Kublikov*, *Numblon*; *Baroko*, *Monaco*, *Magika*; *SLADKÁ*, *DLASK*, *SLAD*, *KLADKA*, *LÁSKA*, *DÁLKA*, *SKÁLA*, *KLÁDA*, *KLAS*; *Akina*, *Akita*, *Atika*, *Anika*, *Aki*, *Ika*). U hráče *lorda kryšpína* nacházíme v názvech virtuálních vsí náznaky jazykolamu: *rezidence lordů*, *lordovo lože*, *dvůr lordů* atd. Jazykové komiky dosahují hráči hláskovými obměnami apelativ i vlastních jmen: *Frotbal*, *Jasnovědec*, *Al-Srajda*. Jako specialista v tomto směru se projevil hráč *Franta Jouda*, který paroduje systém českých místních jmen: *Hňupolec*, *Krásná Pípa*, *Žumpanovice*, *Prdlec-Serčice*, *Krávův Dvůr*.¹⁵

Někteří hráči ozvláštňují svá jména i po grafické stránce, např. *ZoZoLe*, *ZoZoLiK*, *ZoZoL*, *Minaaaa*, *V zaHRADečce*, *V oHRADečce*, *PodHRADem*, *COOLnička*, *Ge®mánská sýpka*, *HoPLík* apod. nebo píše celá jména verzálkami (*ČAJOVNA*, *ŽELEZÁŘSTVÍ*, *MAŠTAL*).¹⁶

10. S užíváním jazyka v počítačové komunikaci souvisí i občasné pomíjení diakritiky (*Ruzicka malaa*, *Motorova Pila*, *a život a laska*) a tolerance k odchylkám od pravopisných pravidel, které se týkají především psaní velkých písmen u místních jmen. Hráči se – často ovšem v souvislosti s formou jména – od těchto pravidel do značné míry oprostují. U jmen přejatých z reality se však způsob psaní až na výjimky (*velké karlovice*) dodržuje a povědomí o psaní velkých písmen u místních jmen se zřejmě projevuje i u jmen vesnic vytvořených pro hru, a to někdy i u jmen víceslovných (*Skleněné Město*, *Motorova Pila*, *Dlouha Noc*, *Ve Výčepu*).

¹⁵ Vedle toho má vsi *Horní Kotěhůlky*, *Zlámaná Lhota*, *Troubelín*, *Matlákovice*, *Šupákovec*, *Křupanov*, *Šmajdákov*, *Houmlesov*, *Drbákovice*, *Buranštejn*, *Vořežpruty*, *Vidlákov*, *Dloubošy*, *Pivniště*, *Vandráksdorf*, *Tlučubov*, *Žouželice*, *Třeskoprsky*, *Analfabete*, *Kočkovejdy* a skutečná jména *Hnojník* a *Ouholičky*, což je obecněčeská forma oikonyma *Úholičky*.

¹⁶ K jazykové hravosti v diskurzu hráčů počítačových her srov. např. Hoffmannová 1999, s. 326–327.

11. Na závěr se zamysleme nad zvláštnostmi nominace v podmínkách virtuálního světa počítačové hry. Jména virtuálních vsí se představují jako zcela svébytný soubor jazykových útvarů, který sice se skutečným světem místních jmen nachází styčné body, ale ve svém celku se od něj výrazně odlišuje nejen z hlediska formálního, ale zvláště sémanticko-motivačního. Svou roli při tom sehrály faktory různého charakteru, z nichž je nejvýraznější jistě motivace vzniku jmen, jejich funkce ve hře a komunikační okolnosti jejich užívání.

11.1 Při zahájení hry Travian vstupuje hráč do jakéhosi prázdného prostoru, který mu v podstatě neposkytuje žádné podněty pro pojmenování jeho virtuálních sídel. Teprve v průběhu hry mu hra sama může nabídnout skromné motivační faktory, na jejichž základě lze vytvořit jméno vsi, které vychází z herních okolností a může se svým vznikem, formou a částečně i sémanticko-motivační náplní blížit reálným místním jménům. Jde o jména, která odrážejí úlohu vsi v rámci hry (*Hliněnka, Dřevo, zásobovací*), vycházejí z polohy vsi: (*Vedlejší, Vzdálená*), její velikosti (*Malinká*) nebo jiné herní okolnosti (*opuštěná, zapomenutá, Hlavní*). Do určité míry může hráč hledat podněty pro nominaci i ve svém členství v herní koalici nebo se inspirovat u jiných hráčů, takže se některá jména nebo typy jmen opakují.

Na rozhraní mezi jmény, které nacházejí motivaci ve skutečném a počítačovém světě, se nacházejí jména vsí motivovaná přezdívkou hráče – „zakladatele“ vsi a reálně existující osoby. Na základě tohoto pojmenovacího motivu vznikly názvy vsí tvořené z přezdívky hráče sufixem *-ov* (viz 4.1) a jména vycházející ze sémanticko-motivačního obsahu hráčovy přezdívky (např. *Pepa* z *Depa* pojmenoval své vsi *Depo, Velké Depo* a *Menší Depo*).

Většinou však hráči nacházejí podněty pro pojmenování svých virtuálních vsí zcela mimo hru. Buď přenášejí do hry reálná vlastní jména toponymy počínaje a chrématonymy konče, nebo vytvářejí nová jména svých počítačových vsí, aniž by se jakkoli omezovali po formální či sémanticko-motivační stránce. Zejména u takovýchto jmen vystupuje do popředí jejich lexikální význam¹⁷ a jméno virtuální vsi se stává prostředkem sebevyjádření hráče/pojmenovatele. Promítají se do něj hráčovy osobnostní rysy od pozitivního, důvěrného, laskavého pohledu na svět, jenž nachází často jazykové ztvárnění ve jménech ve formě zdvořilých (hráč *Dr. Sluníčko* má jména vsí *Broučinek, Koťátko, Zlatíčko, Kopretinka* atd.), až po siláckou pózu, která se odráží např. ve využití morbidních motivů při nominaci (*Pach krve, GigaHnis, Hlas smrti*).¹⁸ Ve jméně virtuální vsi se zrcadlí hráčova fantazie, jeho smysl pro humor a recesi, jeho zkušenosti, znalosti (ty ovšem ještě spíše u jmen přejatých z reality) a názory. Tvorba místních jmen v Travianu nachází v tomto směru styčné body s diskurzem hráčů počítačových her obecně, v němž se výrazně projevuje jazyková hravost, expresivnost a snaha

¹⁷ Obdobně je tomu u počítačových přezdívek, srov. Wachtarczyková (2000, s. 226).

¹⁸ Tato dimenze se projevuje i v diskurzu hráčů počítačových her; srov. např. Hoffmannová (1999), Mareš (1999).

o originalitu.¹⁹ Podle některých jmen vsí lze také neurčitě usuzovat na hráčův věk (např. podle jmen, ve kterých nacházíme narážky na socialismus), někdy i pohlaví (např. snad u jmen z oblasti kuchyně a vaření). Hráč prostřednictvím virtuálních místních jmen odhaluje svou osobnost o to spontánněji, že jinak je jeho osoba anonymní.²⁰

Pro mnohé hráče se jména virtuálních vsí (zvláště jména větná apod.) v atmosféře hry a soutěžení stávají i prostředkem vyjádření pocitů spolupatřičnosti s partnery, spoluhráči, díky nimž se mohou účastnit svého virtuálního dobrodružství.

11.2 V těchto souvislostech dochází u názvů virtuálních vsí ve srovnání se skutečnými místními jmény k posunům v jejich funkcích. V kontextu hry ustupuje identifikační, diferenciací a lokalizační funkce místních jmen do pozadí²¹ a do popředí se naopak dostává jejich herní, expresivní a obecně sociálně-komunikační funkce.

11.3 S povahou jmen virtuálních vsí ve hře souvisí i jejich jazyková stránka. Jde o jazykové útvary, které jsou primárně určeny k užívání v psané podobě, a nemusí proto nutně splňovat formální podmínky pro fungování v mluvené komunikaci. Od tohoto faktu se odvíjí existence virtuálních jmen, která lze jen těžko začlenit do mluveného textu (pomocí skloňování), a též doplňování jmen o různé znaky, symboly apod.²² Na druhou stranu psanost jména v počítačové hře nepředpokládá jeho spisovnost. Uvolněné herní prostředí (a také faktická anonymita hráče) naopak dovoluje bez problémů i užívání obecněčeských forem²³ a osvobozuje hráče od strachu z pravopisného chybování. Grafická stránka jména se stává do značné míry opět součástí hry a projevem hráčovy hravosti a kreativity.

11.4 Zbývá shrnout, že místní jména ve specifických podmínkách virtuálního světa počítačové hry neslouží pouze k identifikaci určitého objektu (vsí) prostřednictvím jazyka, ale zároveň se stávají prostředkem sebevyjádření hráče. Nejsou proto zajímavá pouze z hlediska lingvistického, ale mají svou výpovědní hodnotu i pro psychologii a další příbuzné vědní obory.

---

¹⁹ Srov. např. Mareš (1999, s. 123).

²⁰ Hráč se ovšem může projevovat i na svém profilu ve formě vzkazů spoluhráčům, které mohou být sympatické, ale někdy i značně nevybíravé a vulgární.

²¹ Tyto funkce jména mají význam především pro orientaci hráče v jeho virtuálním království, popř. pro spoluhráče, kteří se chtějí některé z jeho virtuálních vsí zmocnit. Oslabení uvede-ných funkcí jmen ve hře nachází výraz např. ve skutečnosti, že lze vsí jen očíslovat, označit je písmeny abecedy, popř. jim ponechat automaticky generované označení *Nová vesnice*.

²² Pro virtuální jména vsí v Travianu je obdobně jako pro počítačové přezdívky osob typická tzv. supletivnost neboli smíšenost znakových soustav. Viz Patráš (2000, s. 219).

²³ Jména ovšem nesmějí překročit určité hranice slušnosti. Vulgarita při volbě jmen se zakazuje a přijatelnost jména kontroluje supervisor (Multihunter) zodpovědný za běh hry na určitém serveru.

Literatura a prameny

(a) Tištěné publikace

- David, J. (2006): Blondacekhodonin a slecinka.z. hk. *Acta onomastica*, XLVII, s. 151–157.
- Hoffmannová, J. (1998): Pařani a gamesy (Pokus o charakteristiku diskurzu počítačových her). *Naše řeč*, 81, s. 100–111.
- Hoffmannová, J. (1999): Diskurz počítačových her: mezi odborným vyjadřováním a jazykovou hrou. In: *Dyskurs naukovy. – tradycja i zmiana*. Red. Stanisław Gajda, Opole: Uniw. Opolski, s. 323–328.
- Honzák, F. – Pečenka, M. – Stellner, F. – Vlčková, J. (2001): *Evropa v proměnách staletí*. Praha: Libri.
- Mareš, P. (1999): „HELLO maniax!“ *Čeština doma a ve světě*, 7, č. 2, s. 123–125.
- Němec, I. (1963): O původu místních jmen Střekov, Postřekov a Strčeno. *Naše řeč*, 46, s. 243–248.
- Patráš, V. (2000): „Niky v chate“ (Pohľad na internetové prezývky cez okienko sociolingvistiky). In: *Vlastné meno v jazyku a spoločnosti (14. slovenská onomastická konferencia Banská Bystrica 2000)*. Zost. Jaromír Krško a Milan Maltán. Bratislava – Banská Bystrica, s. 209–221.
- Šindlerová, H. (2005): Anglicismy v počítačovém slangu. In: *Jazyky v kontaktu/jazyky v konfliktu a evropský jazykový prostor*. Sborník příspěvků ze 4. mezinárodní konference Setkání mladých lingvistů, konané na FF UP v Olomouci ve dnech 12.–14. května 2003. Ed. Petr Pořízka, Vladimír P. Polách, s. 305–311.
- Svobodová, D. (2004): Jazyk počítačových her z hlediska postojů uživatelů. In: *Vztah langue a parole v perspektivě „interaktivního obratu“ v lingvistickém zkoumání*. Sborník příspěvků ze 3. mezinárodní konference Setkání mladých lingvistů, konané na FF UP ve dnech 14.–15. května 2002. Ed. Petr Pořízka, Vladimír P. Polách, s. 209–213.
- Wachtarczyková, J. (2000): Virtuální identita lidí na internete a ich mená. In: *Vlastné meno v jazyku a spoločnosti (14. slovenská onomastická konferencia Banská Bystrica 2000)*. Zost. Jaromír Krško a Milan Majtán, Bratislava – Banská Bystrica, s. 223–227.

(b) Internetové zdroje (zkontrolovány k 23. 8. 2010)

http://www.travian.cz/?uc=cz12_9892

<http://en.wikipedia.org/wiki/Travian>

<http://cz.wikipedia.org/wiki/travian>

<http://de.wikipedia.org/wiki/travian>

internetový vyhledávač Google, dostupný na <http://www.google.cz/>

Zpráva o činnosti Jazykovědného sdružení v roce 2011

Jana Hoffmannová

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
hoffmannova@ujc.cas.cz

Přednášková činnost

V roce 2011 uspořádalo Jazykovědné sdružení ČR v Praze a mimopražských pobočkách téměř 50 přednášek. Hlavní výbor JS při organizaci pražských akcí spolupracoval především s Pražským lingvistickým kroužkem, s Výzkumným centrem vývoje staré a střední češtiny, a dále rozvíjel navázanou spolupráci s Kruhem moderních filologů. Slavnostní večery na počest vážených jubilentů už v přednáškovém programu ustoupily poněkud do pozadí; je pozitivní, že na druhé straně vzrůstá počet přednášek mladých jazykovědců. Hosté tentokrát přijeli z Polska, Německa, Francie, Španělska i z USA. Mezi tématy jednotlivých vystoupení se nadále objevovala nejaktuálnější a atraktivní témata synchronní jazykovědy (komunikace v médiích, jazyková politika, jazyk reklamy), ale i diachronní, historicky zaměřené pohledy na jazyk, sahající do minulosti až ke keltským jazykům, paleoslovenistice apod. Užitečné informace získali posluchači na přednáškách věnovaných metodám práce s daty v současné lingvistice, tj. využívání korpusů nebo zdokonalování kontroly české gramatiky. A v programu tohoto roku samozřejmě nemohlo být opomenuto sté výročí založení Kanceláře Slovníku jazyka českého, z něhož později vznikl dnešní Ústav pro jazyk český AV ČR; historii a perspektivám tohoto pracoviště, hlavního českého centra lingvistického výzkumu, věnoval svou přednášku ředitel ÚJČ doc. Karel Oliva.

Z mimořádných akcí je třeba uvést seminář na téma *Rod v jazyce a jazykovědě*, konaný v Praze dne 8. prosince 2011. Téma vzbudilo velký zájem u referentů i u posluchačů, kteří přijeli zčásti i z mimopražských poboček a zapojili se do živých diskusí. Osm vystoupení pozvaných přednášejících bylo věnováno povaze kategorie jmenného rodu ve slovanských jazycích, současné problematice jazykové korektnosti (v jazycích slovanských i germánských), přístupu feministické lingvistiky a přechylování (z hlediska překladatelské praxe i zkušeností jazykové poradny), a rovněž problémům spojeným s rodem vlastních jmen (cizí zeměpisná jména v češtině, pomnožná oikonyma).

Za uspořádání výjimečné akce je třeba ocenit i pobočku JS v Opavě, která v listopadu 2011 uspořádala cyklus přednášek amerického profesora M. L.

Greenberga (z univerzity v Kansasu): přednesl celkem osm přednášek na různá témata týkající se především jihoslovanských jazyků, ale mimo jiné i jidiš. Jedna z jeho přednášek pak zazněla i v Brně, což je třeba ocenit jako projev efektivní a kolegiální spolupráce mezi pobočkami JS.

Účast na přípravě mladých lingvistů

I v roce 2011 JS podpořilo uspořádání XII. mezinárodního setkání mladých lingvistů, jež se konalo na Filozofické fakultě UP v Olomouci ve dnech 9.–11. května pod názvem *Jiná slova – jiné světy (?)*. Setkání připravili jako vždy obětavě a s velkou péčí členové organizačního týmu vedeného doc. Boženou Bednaříkovou: Zuzana Bušíková, Vít Gvoždiak, Martina Navrátilová, Vladimír P. Polách, Markéta Vahalíková, Pavla Zelená. V rámci konference byly realizovány také 3 workshopy: Robert Dittmann vedl *Diachronní workshop*, Darina Hradilová a Pavla Zelená workshop *Lexikální kompetence jako významná součást kompetenčního celku* a Jan Křivan s Evou Lehečkovou workshop na téma *Empirické zkoumání současného jazyka*.

Setkání mladých lingvistů v Olomouci se těší trvalé, či spíše vzrůstající oblibě; neúnavní olomoučtí organizátoři však v roce 2011 – s podporou Jazykovědného sdružení – založili další záslužný cyklus každoročních setkání, zaměřený rovněž na výchovu nejmladších lingvistických nadějí. Fakultní kolo soutěže *Student a věda (sekce Lingvistika)* se na Katedře bohemistiky FF UP v Olomouci konalo 27. dubna, 9. května pak následovalo celostátní kolo této soutěže, uspořádané opět organizačním týmem pod vedením doc. B. Bednaříkové (členkami byly P. Adámková, A. Kadlecová, M. Navrátilová, M. Vahalíková, P. Zelená). Zúčastnilo se ho 15 studentů ze sedmi filozofických fakult v ČR. Odborná porota vedená doc. Mirjam Friedovou z Ústavu pro jazyk český a z pražské pobočky JS konstatovala velmi dobrou úroveň celé soutěže, ocenila volbu zajímavých témat a umožnila vítězům soutěže publikovat své práce v recenzovaném sborníku. I na rok 2012 bude připraven další ročník této soutěže.

Publikační činnost

Informativní zpravodaj *Jazykovědné aktuality*, který JS vydává díky dotaci Rady vědeckých společností, přinesl i v tomto 48. ročníku řadu článků, recenzí a aktuálních informací. Věnoval pozornost aktuálním směrům v jazykovědě (např. kognitivní lingvistice), ale také tématům lexikografickým; kromě synchronně orientovaných příspěvků germanistických tu vyšel celý blok příspěvků (s názvem *Slovník staré češtiny na konci abecedy*) z diachronního lexikografického semináře o Elektronickém slovníku staré češtiny. Na rok 2012

redakce připravuje publikaci podobného souboru příspěvků z výše zmíněného semináře *Rod v jazyce a jazykovědě* a vychází tak vstříc těm mimopražským členům JS, kteří se nemohou pražských seminářů osobně zúčastnit.

V roce 2011 přešly Jazykovědné aktuality k jednotné formální úpravě příspěvků a zvýšily tak náročnost požadavků na autory; od tohoto ročníku musí být příspěvky opatřeny abstraktem a klíčovými slovy a zlepšila se i grafická úprava bulletinu.

Informace o JS a jeho činnosti lze nalézt rovněž na webových stránkách Ústavu pro jazyk český AV ČR na adrese <http://www.ujc.cas.cz>.

Přehled přednášek Jazykovědného sdružení v roce 2011

Praha

- 1) Marie Vachková – Martin Šemelík: Bibliografie ke kontrastivní lingvistice: nové impulzy pro porovnání němčiny a češtiny (17. února 2011)
- 2) Marie Krčmová: Není mrtva, ale spí. O moravštině dnes (3. března 2011)
- 3) Alena Jaklová: Češi v Americe – co všechno lze zjistit z jejich tisku (17. března 2011)
- 4) Jaroslava Pečírková: Historie edice nejstaršího staročeského překladu bible (24. března 2011)
- 5) Petr Kaderka: Televizní zprávy: etnografický průzkum jednoho žánru (7. dubna 2011)
- 6) Ivo Vasiljev: Jazyk a obraz světa (28. dubna 2011)
- 7) Karel Oliva: 100 let od založení Kanceláře Slovníku jazyka českého: historie a perspektivy ÚJČ (19. května 2011)
- 8) Juliane Besters-Dilger (Universität Freiburg): Vliv sociolingvistických faktorů na konvergenci slovanských jazyků (26. května 2011)
- 9) Zbigniew Kloch (Uniwersytet Warszawski): Agresja i kłótnie w mediach a potoczne zachowania językowe (5. října 2011)
- 10) Rosa Rabadán (Univerzita León): Corpus-based contrastive analysis for applied research: usefulness and usability (6. října 2011)
- 11) Marián Sloboda: Jazyková politika v ČR a jak se na ní můžeme podílet (20. října 2011)
- 12) Vladimír Petkevič: Kontrola české gramatiky (český grammar-checker) (3. listopadu 2011)
- 13) Vladislav Knoll: Jazykový kontakt na bývalé severní slovansko-germánské hranici (24. listopadu 2011)
- 14) Věra Hejhalová: Možnosti a meze korpusového výzkumu frazémů na německém referenčním korpusu DeReKo (12. prosince 2011)

Brno

- 1) Václav Blažek: Existovalo zájmeno 1. osoby sg. v keltských jazycích? (2. března 2011)
- 2) Peter Kosta (Universität Potsdam): Klitika v nominálních frázích (22. března 2011)
- 3) Peter Kosta (Universität Potsdam): Teorie frází a distribuční morfologie (29. března 2011)
- 4) Marie Krčmová: Není mrtva, ale spí. O moravštině dnes (13. dubna 2011)
- 5) Tobias Scheer (Université Nice-Sophia Antipolis) – Markéta Ziková: Ne všechny nuly a ne všechny s nulou alternující vokály jsou stejné (26. dubna 2011)
- 6) Karel Komárek: Čeština v současné katolické církvi (4. května 2011)
- 7) Aleš Bičan: Vlastnosti konsonantických kombinací v češtině (5. října 2011)
- 8) Eva Höflerová: Elektronický hypertext jako předmět zkoumání (26. října 2011)
- 9) Marc L. Greenberg (University of Kansas): The Line, the Which and the War trope (16. listopadu 2011)

České Budějovice

- 1) Marie Janečková: Tvoření slov v jihozápadočeské nářeční podskupině, příznakové jevy v úseku douhlebském (12. října 2011)
- 2) Karel Dvořák: Sémantika ve výuce syntaxe na středních školách (26. října 2011)
- 3) Bohumila Junková: Typy frazémů v publicistickém stylu (16. listopadu 2011)
- 4) Marie Janečková: Expresivita jazykových prostředků v kázáních Ondřeje Františka Jakuba de Waldta (4. prosince 2011)

Hradec Králové

- 1) Josef Šimandl: Na řemenu i na řemeni i na řemeně anebo je všechno jinak? (6. dubna 2011)
- 2) Mirjam Fried: Slovanské vztažné věty (4. května 2011)
- 3) Lukáš Záborský: Staroslověnština a paleoslovenistika dnes (7. prosince 2011)

Olomouc

- 1) Jan Kořenský: Slovník vs. gramatika? (9. května 2011)
- 2) Joseph Embley Emonds (University of the Basque Country, Spain): Parts of Speech; the Tyrannical Trickery of Tradition. (11. května 2011)
- 3) Jarosław Malicki (Uniwersytet Wrocławski): Kultivace jazyka a literární zájmy v rodu slezských Poděbradů (8. listopadu 2011)

Opava

Cyklus přednášek – prof. Marc L. Greenberg (University of Kansas):

- 1) The Line, the Which, and the War-Trope: Language as a Determinant of Ethnicity in South-Eastern Europe (2. listopadu 2011)
- 2) Open Access: Why Should Faculty Care? (7. listopadu 2011)
- 3) Higher Education In the U.S.: An Informal Discussion (8. listopadu 2011)
- 4) Slovinština v kontextu slovanských jazyků (9. listopadu 2011)
- 5) Srbština (a) chorvatština v historickém a jazykovém kontextu (14. listopadu 2011)
- 6) (Před)historický vztah mezi jihoslovanskými a západoslovanskými jazyky (21. listopadu 2011)
- 7) Jidiš (23. listopadu 2011)
- 8) Language and identity loss: the Soviet experiment (24. listopadu 2011)

Ostrava

- 1) Hana Srpová: Dochází v české tištěné reklamě k vývoji vyjadřovacích prostředků? (6. dubna 2011)
- 2) Milan Harvalík: K vzájemným vztahům apelativ a proprií (2. listopadu 2011)
- 3) Eliška Vejrychová: Překlad vlastních jmen v literárním textu (na příkladu povídky A Christmas Carol Charlese Dickense) (16. listopadu 2011)
- 4) Jaroslav David: Urbanonymie v synchronním pohledu (na příkladu Ostravy) (30. listopadu 2011)
- 5) Radek Čech: Analýza frekvenční struktury textu (motivace, smysl, omyly, výhledy) (14. prosince 2011)

Ústí nad Labem

- 1) František Čermák: Kombinace v jazyce (13. dubna 2011)
- 2) Václav Konzal: Staroslověnská modlitba proti ďáblu (13. dubna 2011)
- 3) Pavla Chejnová: Proměny ve vyjadřování verbální zdvořilosti v posledním desetiletí (30. listopadu 2011)

Lexikální databáze Pralex

Jindra Světlá

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
svetla@ujc.cas.cz

1. Úvod

Centrem práce Oddělení současné lexikologie a lexikografie ÚJČ AV ČR, v. v. i., je výzkum a lexikografické zpracování slovní zásoby současné spisovné češtiny. V letech 2005–2011 byla na tomto pracovišti v rámci výzkumného záměru *Vytvoření databáze lexikální zásoby českého jazyka počátku 21. století* vyvinuta¹ a naplňována lexikální databáze Pralex. Je to podrobně strukturovaná a specializovaná databáze slov, slovních tvarů a slovních spojení.² Zadavatelem tohoto projektu a vedoucím výzkumného záměru byl doc. RNDr. Karel Oliva, Dr.

Naším cílem bylo vyhodnocení dnešního úzu zachyceného v korpusových textech v porovnání se zpracováním slovní zásoby v předchozích výkladových slovnících. Usilovali jsme nejen o podchycení nových významů, ale i o shromáždění jazykového materiálu z autentických textů a jeho roztržení k příslušným významům, identifikaci víceslovných lexikálních jednotek a označení systémových vztahů ve slovní zásobě. Materiálovým zdrojem pro databázové zpracování se stal korpus syn (ÚČNK), který slučuje korpusy syn2000, syn2005 a syn2006pub; od roku 2011 byl přejmenován na orig_syn. Při vytěžování tohoto korpusu jsme pro třídění kolokací k jednotlivým významům a výběr minimálních kontextů používali softwarový nástroj Sketch Engine, pro třídění konkordancí a výběr větných dokladů korpusový manažer Bonito.

Lexikální databáze (dále LDB) Pralex představuje obrovský objem utříděného jazykového materiálu, popsaného a okomentovaného z různých aspektů; je určena pro vědecké účely, především pro další lexikografickou práci. Celek byl pojat jako přípravná fáze budoucího výkladového slovníku. Pro veřejnost byla koncem roku 2011 zpřístupněna demoverze (dostupná je na <http://lexiko.ujc.cas.cz> [2. 4. 2012], která obsahuje kolem 350 ukázkových hesel.

---

¹ Vývoj LDB Pralex probíhal ve spolupráci s Centrem zpracování přirozeného jazyka Fakulty informatiky Masarykovy univerzity v Brně.

² Podrobněji viz Světlá, J. (2011): *Struktura a zpracování hesel v lexikální databázi Pralex*. In: *Česká a slovenská výkladová lexikografia na začiatku 21. storočia*. Brno: Tribun Eu, s. 9–18.

2. Heslář LDB Pralex

Heslář LDB Pralex vychází především z kombinace *Frekvenčního slovníku češtiny*³ (FSC) a *Slovníku spisovného jazyka českého*⁴ (SSJČ).⁵ Vyřazena byla hesla označená již v SSJČ jako zastaralá⁶ nebo řídká a v korpusu orig_syn nenalezená (např. slovesa *afektovat, achat, animírovat, babylonit, bambulatět, banketovat, bánovat, bastantit, celet, clánět, cvrlikovat, častit, čmýrat*; substantiva *akuratesa, asent, bilet, cestovník, časoslovo, duševěda*; adjektiva *blahozvučný, českoslávský, čistosrdečný, doufanlivý* a mnoho dalších). Naopak jako samostatné položky databáze byly doplněny lexikální jednotky v SSJČ přihnízdované (jména přechýlená, zdrobněliny, vztahová adjektiva aj.) nebo uvedené ve sdruženém hesle (homonyma). Z dalších referenčních zdrojů jsme pracovali se *Slovníkem spisovné češtiny pro školu a veřejnost*⁷ (SSČ) a *Velkým slovníkem cizích slov*⁸ (VSCS), případně i se slovníky speciálními: *Co v slovníkách nenajdete*⁹ (CSN), *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1 a 2* (SN 1, SN 2),¹⁰ *Slovník české frazeologie a idiomatiky*¹¹ (SČFI). Heslář byl doplňován též na základě různých dílčích souborů uvedených v některých odborných publikacích (např. u zkratk, vlastních jmen a adjektiv od nich odvozených aj.). Pochopitelně nejde o úplný inventář jazykových jednotek, ale jen o širší základ umožňující v další etapě užší výběr do budoucího výkladového slovníku.

---

³ FSC = Čermák, F. – Křen, M. (red.) (2004): *Frekvenční slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

⁴ SSJČ = Havránek, B. a kol. (red.) (1989): *Slovník spisovného jazyka českého*. 8 sv., 2., nezměněné vyd. Praha: Academia.

⁵ Viz Světlá, J. (2011b): Budování hesláře LDB Pralex. In: *Česká a slovenská výkladová lexikografia na začátku 21. století*. Brno: Tribun Eu 2011, s. 19–27.

⁶ Pokud jde o zastaralé homonym nebo jednu z variant, ty jsou zatím v hesláři většinou zachovány, aby bylo možné je vyhodnotit v rámci těchto dílčích systémů. Pokud však byly všechny varianty již dříve zastaralé, v LDB Pralex už uváděny nejsou, srov. např. v SSJČ +antišámbr -u m., +antišambra, -y ž. (z fr.) *předpokoj*.

⁷ SSČ = Mejstřík, V. a kol. (red.) (2005): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Voznice: Leda (CD-ROM).

⁸ VSCS = Kraus, J. – Petráčková, V. (red.) (2005): *Velký slovník cizích slov* (CD-ROM). Verze slovníku 2.0. Voznice: Leda.

⁹ CSN = Sochová, Z. – Poštolková, B. (1994): *Co v slovníkách nenajdete*. 1. vyd. Praha: Portál.

¹⁰ SN 1 = Martincová, O. a kol. (red.) (1998): *Nová slova v češtině 1. Slovník neologizmů*. Praha: Academia.

SN 2 = Martincová, O. a kol. (red.) (2004): *Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů*. Praha: Academia.

¹¹ SČFI = Čermák, F. a kol. (red.) (2009): *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 4 sv. 2. přepracované a doplněné vyd. Voznice: Leda

3. Složení LDB Pralex

LDB Pralex obsahuje přes 210 000 položek (včetně samostatně uváděných variant). Z hlediska **zastoupení slovních druhů a typů hesel**¹² je z tohoto celkového počtu přes 80 tisíc substantiv, téměř 50 tisíc adjektiv, kolem 30 tisíc sloves, přes 10 tisíc příslovcí, přes 15 tisíc vlastních jmen, téměř 10 tisíc frazémů, přes 2 tisíce zkratk/značek, tisíc podslavních částí.¹³

Z hlediska **frekvence výskytu** (doloženosti¹⁴) jsou v korpusu orig_syn některá lemmata zastoupena velmi hojně, jiná středně často, některá jen velice málo.¹⁵ Často bývá výrazný rozdíl v doloženosti jednotlivých variant, zejména pravopisných, i ve frekvenci výskytu mužských názvů osob a jejich ženských protějšků. Velký rozdíl se ukazuje i v počtu dokladů k jednotlivým významům polysémních hesel. Z celého souboru jednoslovných hesel zařazených do LDB Pralex jich je přibližně ¼ velmi frekventovaných (a uvedených i ve FSC; k nejfrekventovanějším slovům v dnešní slovní zásobě češtiny patří např. *člověk, den, doba, práce, problém, společnost, země, život; celý, český, další, dobrý, malý, nový, poslední, velký, vysoký; já, my, on, oni, vy; jeho, jejich, každý, který, některý, náš, svůj, takový, ten, tento; jeden, dva, tři, první, druhý; být, dát, dostat, chtít, mít, moci, muset, říct, vědět*), asi polovina z nich je doložena v různé míře v korpusu orig_syn a ¼ hesel není v tomto korpusu zastoupena vůbec. Ve vztahu k referenčním zdrojům a podle doloženosti v korpusu lze vyčlenit několik skupin:

a) Hesla ze SSJČ v korpusu orig_syn nedoložená: Mezi substantivy ze SSJČ v korpusu orig_syn nenalezenými je zejména hodně zdvojnásobin (např. *albíčko, čunčátko, čuníček, diktátek, flirtíček, generátorek*), jmen přechýlených (např. *absentérka, doručitelka, elektrotechnička, fešačka, fakturistka, fabrikantka*), abstrakt (např. *čárkovitost, článkovitost, dlouhosrstost, dojmovost, doutnavost, dělivost, egalita, fešnost, fešáckost, fotrovství, fiskálnost, filmovatelnost*), méně konkrétní (*elektrovrtáčka, falcovačka*). Z dalších slovních druhů např. nebyla doložena adjektiva *almarovitý, amerikanizační, ampérový, autokempinkový, bělorůžový, blánovitý, brkovitý*; slovesa *advokátovat, apoštolovat, arcibisku-*

¹² Položka databáze není totožná se slovníkovým heslem; v textu však označení *databázová položka* a *heslo* často používáme synonymně.

¹³ F. Čermák uvádí poměr jednotlivých slovních druhů podle FSC (z celkového počtu 50 000 apelativ) takto: 39 % subst., 21 % adj., 27 % sloves, 9 % adv., 4 % ostatní; v rámci 10 000 nejfrekventovanějších slov je tento poměr 45 % subst., 19 % adj., 25 % sloves, 8 % adv., 3 % ostatní; v LDB Pralex vychází tento poměr na 40 % subst., 25 % adj., 15 % sloves, 5 % adv., 15 % ostatní (7,5 % vl. jmen, 5 % frazémů, 1 % zkratk a značek, 1,5 % jiné) (viz Čermák, F. – Holub, J. (2005): *Syntagmatika a paradigmatica českého slova I. Valence a kolokabilita*. 3. vyd. Praha: Karolinum, s. 11).

¹⁴ F. Čermák mluví v této souvislosti o frekventovanosti (míře využití v textu) (viz Čermák, F. – Holub, J. (2005): *Syntagmatika a paradigmatica českého slova I. Valence a kolokabilita*. 3. vyd. Praha: Karolinum, s. 11).

¹⁵ Podle toho se liší rozsah zpracování příkladové části hesla.

povat, čachrařit, česnekovat; příslovce agitátorsky, anglofobsky, arabeskovitě, bálově, balvanovitě, baňatě, bankrotářsky, barokově, článkovitě, dalekozrace. V korpusu také nebyly nalezeny některé citátové výrazy, které se do slovníků tradičně zařazují (*a vista, ad notam, ad usum internum*), i mnohé frazémy: *ani mě nehne, být do práce jako lev, být zmrzlý jako kost, být živý jako rtuť, dostat z jalové krávy tele, děvče jako malina, děj se vůle Páně.*¹⁶

b) Lemmata doplněná do hesláře z FSC a registrovaná až v dalších slovnících: Ze SSČ bylo v souladu s FSC doplněno téměř 400 hesel (např. *absurdita, adaptace, administrativa, aerobik, bankomat, blinkr, cuketa, databáze, feromon, chalupář, notorik, politolog, rogalo, slipy, triatlon, vekslák*), z VSCS přes 900 hesel (např. *absentovat, aditivum, adolescent, agroturistika, airbag, airbus, akontace, akupresura, autoatlas, aviváž, avokádo, bermudy, biomasa, biotop, bowling, ...*).

c) Lemmata doplněná do hesláře až při práci s korpusem orig_syn (ve FSC zastoupena nejsou, ale jsou registrovaná v novějších slovnících): V CSN byla např. poprvé zachycena hesla *anonymizovat, audiolog, bafuňář, bavič, biotronik*; v SN 1 nebo SN 2 jde o více než 200 nových hesel (např. *akupunkturista, alternativec, amerikanofil, auditovat, bezbariérově, botičkovat, bulimička, bulvarizovat, čajirna, dealerka, dojmolog, haker, kancléřka, pornoherec, vizážista, zprávař, zprávařka*).

d) Lemmata, která neregistruje žádný výkladový slovník češtiny (jsou doplněna jen na základě materiálových zdrojů – FSC nebo korpusu): Z FSC pochází např. *antidepresivum, antukář, arciopat, autopůjčovna, akcelarovat, bypass, bezbariérový, bezgólový, bezodpadový, bezolovnatý, cyklotrasa, cvičně, celoživotně, čtvrtfinalista, čtenost, dlouhodobost, diakritika, disidentka, dyslexie, deviant, exministryně, exmanžel, euroobligace*; vedle toho FSC uvádí též mnoho verbálních substantiv lemmatizovaných samostatně (ve slovnících bývají přiřazena jen ke slovesu, pokud nemají lexikalizovaný význam). Z orig_syn bylo např. doplněno *adolescentka, ambasadorka, ambivalentnost, amerikanofilství, antitalent, autista, arciopatství, antidatovat, atestovat, akreditovat se, bacilonosička, bezdomovkyně, bigamistka, biskupka, boxerky, čtyřdům, čtyřrozměrně, deklasovanost, diorama, disputér, estébačka*.

4. Zpracování databázových položek

Na začátku roku 2012 je zpracováno kolem 100 000 databázových položek (tj. přibližně polovina všech lemmat zahrnutých do hesláře LDB Pralex). Při zpracování jsme postupovali po jednotlivých slovních druzích. Nejdříve jsme se

---

¹⁶ Na druhé straně v korpusu orig_syn nejsou rovněž zastoupena některá nová slova, která už byla zachycena v SN 1 či 2 (*albanizovat, artterapeutka, boardovat, disketově*) nebo ve VSCS (*absentérka*), ani mnohé varianty slov s příponou *-ismus*, uváděné v různých slovnících na základě *Pravidel českého pravopisu* z roku 1993 (*atomizmus, animizmus, argotizmus*).

zaměřili na soubor 50 000 lemmat nejfrekventovanějších v korpusu syn2000 (podle údajů z FSČ), a poté na ostatní hesla doplněná ze SSJČ, případně z dalších zdrojů.

(a) Členění na významy a pořadí významů v LDB Pralex: Protože jde o pracovní podklad pro lexikografy, celkově jsme zatím zachovávali pořadí významů podle SSJČ. Významy dnes nedoložené byly okomentovány poznámkou „Nepodařilo se doložit v orig_syn“ a ponechány na svém místě v původní struktuře hesla. Na konec hesla byly řazeny přidané další významy, a to buď registrované v novějších slovnících, pokud byly v korpusu doložené, nebo významy nově identifikované na základě analýzy korpusových dat, které neregistruje žádný výkladový slovník. Pořadí významů oproti SSJČ jsme zatím měnili jen v případě, že byl jeden význam rozdělen na dva (tj. lexikalizoval se některý významový odstín).

(b) Nová struktura: Nově jsme významovou strukturu vyhodnocovali u lexikálních jednotek, které v předchozích slovnících nebyly vykládány samostatně, ale jen přihnízdovány. U takových hesel bylo často v souladu s polysémií strukturou základového slova vymezeno více významů i u slov odvozených (např. *autorský*, *autorsky*).

(c) Nové významy: Podrobné vyhodnocení materiálu z korpusu orig_syn ukázalo, že u mnohých hesel je dnes možno identifikovat další významy, v SSJČ neregistrované. Některé z těchto významů („nových“ oproti zpracování v SSJČ)¹⁷ byly zachyceny již v SSČ (např. u hesel *alkohol*, *čistírna*, *emise*, *kasino*, *lodžie*), mnohé další jsou registrovány ve VSCS (*aerolinie*, *bajonet*, *centrála*, *extrakce*, *flotace* aj.), některé byly poprvé uvedeny v CSN (*akciovka*, *galerista*, *jesle*, *koš*, *kriminálka*) či ve slovnících neologismů¹⁸ (*alarm*, *autosalón*, *centrifuga*, *ikona*, *karta*). Kromě toho byly v korpusu nalezeny i významy, které dosud žádný výkladový slovník češtiny z různých důvodů nezachytil (*celuloid*, *exekutor*, *folkař*). Ty byly buď rovnou zpracovány jako další význam, nebo registrovány v bloku nazvaném *Doklady pro nové významy*.

(d) Výklad významu: Pracovní jsme používali výklady ze SSJČ či dalších slovníků, s vědomím toho, že v novém výkladovém slovníku se budou všechny výkladové definice podle potřeby nově vyhodnocovat a upravovat.

(e) Příkladová část databázové položky (hesla): Příkladová část (exemplifikace) obsahuje jednak tzv. upravené doklady (minimální syntagmata až vybrané části vět), dokládající celou oblast významového užití heslových slov a jejich jednotlivých významů identifikovaných v korpusu,¹⁹ jednak tzv. citátové dokla-

---

¹⁷ Poznámky „Nový význam“ nebo „Nová struktura“ používané v LDB Pralex se vždy vztahují ke srovnání se SSJČ.

¹⁸ Do LDB Pralex jsme doplňovali z těchto slovníků jen ty další významy, ke kterým jsme v korpusu orig_syn našli doklady; tj. významy v korpusu nedoložené jsme do struktury hesla nedoplňovali.

¹⁹ Exemplifikace je vždy vztažena ke konkrétní formální podobě lemmatu, a dokládá tak reálné fungování variantních podob lexikální jednotky.

dy (celé autentické věty s uvedením zdroje, datace a typu textu). Vyhodnocení a zachycení syntaktické i sémantické spojitelnosti (kolokability) heslových slov bylo jádrem naší práce chápáné jako přípravná etapa budoucího slovníku; vybírali jsme spojení běžná, v úzu (tj. korpusu) více zastoupená, i příklady na přenesené či odborné užití. V rámci každého exemplifikačního bloku jsme postupovali částečně na základě frekvence, částečně na základě sémantiky tak, aby byly vedle sebe uvedeny kolokace z jedné lexikálněsémantické skupiny.²⁰ Exemplifikace tak představuje širší materiálový základ, ze kterého se pak budou vybírat typické příklady pro nové slovníkové zpracování.

(f) Struktura exemplifikace: Pro každý slovní druh a typ hesel je exemplifikace specifická a má jinou strukturu. Nejpodrobnější je u podstatných jmen, přídavných jmen a příslovcí. U zájmen, číslovek, sloves, předložek, sousloví, vlastních jmen a zkratk jsme pracovali pouze se dvěma exemplifikačními bloky (Upravené doklady a Větné doklady). Pro citoslovce jsou relevantní pouze Větné doklady. U spojek a částic z časových i jiných důvodů příkladová část hesla zpracována nebyla. Na závěr pro ilustraci uvádíme celou exemplifikační strukturu substantiv a jeden konkrétní příklad zpracování substantivního hesla (bez větných dokladů):

E1 Adj+SUBST

E2 SUBST+Adj.

E3 SUBST+Subst-gen

E4 Subst+SUBST-gen

E5 SUBST+Prep+Subst/SUBST+Subst-jiný pád

E6 Subst+Prep+SUBST/Subst+SUBST-jiný pád

E7 SUBST-nom+Verbum finitum

E8 Infinitiv (resp. VF)+SUBST-acc

E9 Infinitiv (resp. VF)+SUBST-jiný pád

E10 Infinitiv (resp. VF)+Prep+SUBST-v pádě předložky

E11 SUBST+Subst

E12 Ustálená spojení se SUBST – Návrhy na samostatné zpracování

E13 Jiná spojitelnost

E14 Větné doklady

E15 V názvech (fakultativní)

čeština

E1: spisovná čeština, obecná čeština, hovorová čeština; stará čeština, archaická čeština, obrozenecká čeština, veleslavínská čeština, středověká čeština;

---

²⁰ Podrobněji viz Koutová, M. (2011): Exemplifikace substantiv v lexikální databázi Pralex (zpracování příkladové části hesla). In: *Česká a slovenská výkladová lexikografia na začiatku 21. storočia*. Brno: Tribun Eu, s. 39–50.

současná čeština, dnešní čeština, novodobá čeština;
lámaná čeština, špatná čeština; dobrá čeština, plynná čeština, perfektní čeština,
dokonalá čeština;
dobře srozumitelná čeština, slušná čeština, bezchybná čeština; krásná čeština,
kultivovaná čeština;
jadrná čeština; mluvená čeština, psaná čeština; znakovaná čeština;
E3: čeština emigrantů, čeština cizinců; čeština Karla Hynka Máchy;
E4: znalost češtiny; výuka češtiny, kurs češtiny, studium češtiny, hodina
češtiny;
učitel češtiny, profesor češtiny, lektor češtiny pro cizince, uživatelé češtiny;
užívání češtiny; výslovnost češtiny;
slovník češtiny, mluvnice češtiny, učebnice češtiny;
E5: čeština pro cizince, čeština pro samouky;
čeština na univerzitě, čeština na gymnáziu;
čeština ve škole;
čeština se silným přízvukem;
E6: překlad do češtiny, převod do češtiny;
překladatel do češtiny; překladatel z češtiny; překlad z češtiny do němčiny;
zkouška z češtiny, maturita z češtiny, písemka z češtiny, diktát z češtiny,
známka z češtiny;
učitelka na češtinu;
návod v češtině, text v češtině, nápis v češtině, vysílání v češtině;
vztah k češtině, láska k češtině;
prohřešek proti češtině;
zájem o češtinu;
cit pro češtinu;
problémy s češtinou, zacházení s češtinou;
E7: ze všech stran zněla čeština; úředním jazykem je čeština
E8: učit češtinu; studovat češtinu, učit se češtinu;
ovládat češtinu, užívat češtinu; slyšet češtinu;
komolit češtinu, lámat češtinu, prznit češtinu;
E9: učit se češtině, rozumět češtině;
mluvit spisovnou češtinou, hovořit lámanou češtinou, vládnout krásnou
češtinou;
kniha je psána krásnou češtinou;
E10: přeložit knihu do češtiny, překládat do češtiny, tlumočit do češtiny, převést
text do češtiny;
překládat z češtiny, přecházet z češtiny do angličtiny, maturovat z češtiny;
kniha vyšla v češtině;
zápasit s češtinou, válčit s češtinou, vystačit si s češtinou;
být s češtinou na štíru;
E11: čeština a angličtina, čeština a slovenština; směsice češtiny a němčiny

Nové publikace

**Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich /
Projevy internacionalizace ve slovanských jazycích**
Elena Koriakowcewa (ed.), Siedlce: Wydawnictwo Akademii
Podlaskiej, 2009, 205 s.

Sborník *Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich* přináší tematicky zaměřené texty, jež byly připraveny pro stejnojmenný mezinárodní internetový seminář uskutečněný dne 27. února 2009.¹ Na přípravě semináře se podílela Komise pro slovanskou slovo tvorbu při Mezinárodním komitétu slavistů a oddělení srovnávací lingvistiky Filologického institutu Polské akademie věd Podlaska v Siedlcích. Jednalo se o unikátní projekt, který se konal poprvé v historii Polské akademie věd. Akce představuje další článek v cyklu dosud uskutečněných úkolů Komise pro slovanskou slovo tvorbu ze slavistických center různých zemí. Texty zapojené do diskuse byly zamýšleny jako pokračování úvah na téma „slovo v lexikálním systému jazyka“, s nimiž se započalo již na konferenci *Komise pro slovanskou slovo tvorbu* konané v Bratislavě roku 2004. Některé z připravených referátů se vinou špatného technického spojení nepodařilo v průběhu semináře prezentovat, nicméně recenzovaný sborník přináší všechny příspěvky plánované pro toto setkání online. Publikovány jsou v originální podobě v různých slovanských jazycích.

Úvodním textem sborníku je referát Krystyny Waszakové (Institut polského jazyka, Varšava) s názvem *Internacionalizace polské slovní zásoby – současný stav, výhledy na nejbližší období*. V něm je internacionalizace charakterizována jako živá jazyková tendence, která ve všech slovanských jazycích podněcuje dynamické procesy spojené s přejímáním cizích slov – především těch, jež jsou funkční v mezinárodním kontextu. Autorka analyzuje nejcharakterističtější projevy internacionalizace v současné polštině, jako jsou její vliv na slovo tvorný systém jazyka, obohacování repertoáru produktivních slovo tvorných prostředků o množství komponentů cizojazyčného původu (např. *cyber-*, *narko-*, *seks-* aj.) a posílení role kompozice v rámci tvoření slov. Kromě toho se zamýšlí také nad mimojazykovými příčinami internacionalizace polského lexika.

---

¹ O semináři blíže viz: Bozděchová, I.: Mezinárodní odborný internetový seminář. *Český jazyk a literatura* 60, č. 2, 2009/2010, s. 100–102; Koriakowcewa, E.: Międzynarodowe internetowe seminarium naukowe *Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich*. In: *Rocznik slawistyczny. Revue slavistique*. T. LVIII. Polska akademia nauk, Warszawa 2009, s. 199–201.

V příspěvku J. A. Karpilovské (Národní akademie věd Ukrajiny, Kyjev) s názvem *Internacionalizace zjevná a skrytá v současné ukrajinské slovní zásobě* jsou lexikální jednotky cizího původu rozlišeny na explicitní, jež formálně prozrazují svůj poměrně nový výskyt v jazyce, a na tzv. skryté, u nichž se novost projevuje pouze na poli významu – jeho rozšiřováním, obohacováním lexému o nové významy apod. Vznik těchto neosémantismů se odehrává prostřednictvím přejímání cizojazyčných prototypů, jejichž významová struktura může souviset se sémantickým paradigmatem ukrajinských slov.

Ivana Bozděchová (Univerzita Karlova, Praha) ve svém příspěvku *Projevy internacionalizace v současné české odborné komunikaci, zejména lékařské* analyzuje zejména vlivy angličtiny na českou odbornou terminologii. Posuzuje roli anglicismů ve srovnání s tradiční, původem řecko-latinskou odbornou slovní zásobou a v neposlední řadě také s domácími termíny. Na základě excerpty z jednojazyčných i vícejazyčných lékařských slovníků a odborných textů pak dokládá, že anglicismy podněcují v českém odborném lexiku prudký nárůst hybridních složenin a sousloví.

Nárůst počtu hybridních slov a jejich významu komentuje také další autorka, Natalia Avina (Pedagogická univerzita, Vilnius). Ve svém příspěvku nazvaném *Projevy internacionalizace v ruštině v situacích mezikulturní interakce* se zabývá konkrétně otázkou internacionalizace ruštiny v situacích mezikulturní interakce (na území Litvy). Při zkoumání ruštiny používané na cizím území jsou zjišťovány stejné tendence, které jsou typické pro moderní ruštinu. Kromě toho se autorka zaměřuje na specifické problémy, jež jsou podmíněny vlivem kontaktu mezi dvěma jazyky. Tento fakt se odráží částečně v lexikálním složení internacionálních slov nebo jejich komponentů či ve změnách v morfematické struktuře internacionalismů.

Tématem textu *Projevy internacionalizace ve slovtvorbě současného bulharského jazyka na přelomu dvou tisíciletí* Cvetanky Avramové (Univerzita sv. Klimenta Ohridského, Sofia) je řada internacionalizačních tendencí, které se projevují v oblasti bulharské slovtvorby a proměňují dosavadní systém jejího fungování. Jedná se např. o aktivizaci nominální prefixace, rozšiřování možností sufixace a v neposlední řadě o vznik mnoha nových kompozit z cizích slovních základů.

Další příspěvek od Renate Belentschikow (Univerzita Otta von Guericke, Magdeburg) *Otázky lexikografické kodifikace anglicismů* pojednává o řadě závažných problémů týkajících se kodifikace anglicismů v ruštině, mimo jiné také o otázkách ortoepických a ortografických variant a jejich gramatických charakteristik. Je zde popsána i role slovníků v procesu standardizace jazykového úzu a kodifikace slov přejatých z angličtiny a jsou načrtnuty základní tendence ve vývoji spisovné normy.

Na novější slovní zásobě dvou nepříbuzných jazyků je založen lingvistický rozbor Niny F. Klymenko (Národní univerzita T. H. Ševčenka, Kyjev). V příspěvku s názvem *Národnějazykové zvláštnosti osvojování internacionalismů (na*

materiálu současného ukrajinského a novořeckého jazyka) si autorka všímá zejména masivního přejímání cizích slov, kmenů a morfémů v obou jazycích, nárůstu slovotvorného potenciálu přejatých slov a jejich transformace do kořených slov a slovotvorných struktur. Pro moderní řečtinu je podle jejího závěru charakteristická častá náhrada internacionálního slova kalkem (hybridem), ekvivalentním slovním spojením nebo opisem.

Autoři Luisa A. Petrova a Aleksander V. Petrov (Tauridská univerzita V. I. Vernadského, Simferopol) v textu nazvaném *Derivační aktivita všeobecně užívaných přejatých slov v ruštině a ukrajinštině* zkoumají slovotvornou aktivitu slov, která byla přejata již před delší dobou z různých cizích jazyků. Mimo jiné poukazují na neschopnost přejatých lexikálních jednotek plně se adaptovat do slovanského slovotvorného systému, což se projevuje zejména vytvářením kompozit (juxtapozit) a zkratk.

Larisa V. Raciburská (Státní univerzita N. I. Lobačevského, Nižní Novgorod) v příspěvku *Tendence k internacionalizaci v derivačních procesech současné ruštiny* chápe morfologickou internacionalizaci slovní zásoby jako proces, v němž se odrážejí sociální změny v Rusku. Popisuje sociálně-kulturní činitele, které mají vliv na zvýšení produktivity určitých slovotvorných typů a modelů.

Irena Stramljič Breznik (Mariborská univerzita, Maribor) v referátu *Hybridizace nejnovějších slovinských derivátů* zkoumá jednotlivé odvozeniny charakteristické pro jazyk mládeže na internetu. Zajímají ji především okázalné publicistické texty a na základě jejich analýzy poukazuje na hlavní tendence v procesu vzniku odvozenin, rozlišené podle toho, zda a jak se přejaté komponenty adaptují do derivačních pravidel slovinského slovotvorného systému.

Zmíněné i další referáty, které jsou zahrnuty ve sborníku, charakterizuje především jejich společné téma – projevy internacionalizace ve slovanských jazycích. Každý z autorů přistupuje k dané problematice svým vlastním způsobem a na základě bohatého materiálu, jenž je součástí převážné většiny příspěvků, analyzuje určitý aspekt související s internacionalizačními tendencemi v novější slovní zásobě určitého jazyka. Rozhodující většina prací se přitom dotýká hledisek slovotvorných a lexikálních. V celkovém pohledu poskytuje sborník ucelený a zároveň pestrý obraz procesu internacionalizace v současných slovanských jazycích.² Internacionalizační tendence jsou již dlouhou dobu

² O aktuálnosti dané problematiky svědčí také zájem, kterého se celému semináři i recenzovanému sborníku dostává v odborných časopisech. Viz např. Romaniuk, J.: Mižnarodnyj naukovyj proekt z neolohiji slovjanskyh mov. Projavy internacionalizaciji v slovjanskyh movach. Red. nauk. O. Korjakovceva. – Siedlce: Vyd-vo Pidljaskoji Akademiji 2009. *Ukrajinskaja mova* 2, 2010, s. 128–134., dále Kleszczowa, K.: Przejawy internacionalizacji w językach słowiańskich. Red. E. KORIAKOWCEWA. Siedlce 2009, 205 s. „Poradnik Językowy” 2010, z. 6, s. 91–96. nebo Ohnheiser, I.: Elena Koriakowcewa (Red. nauk.), Przejawy internacionalizacji w językach słowiańskich, Siedlce (Wydawnictwo Akademii Podlaskiej) 2009, 205 S. In: *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, Band 57/2011, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2011, s. 256–259.

Cílem předložené práce je (viz s. 13) „představit a analyzovat komunikaci bezprostředně mluvenou, anebo psanou, ale mluveností poznamenanou, ale zároveň tyto vzorky komunikace interpretovat v kontextu současných teoretických konceptů mluvenosti a psanosti“. (Dodávám, že autorky/ři vykazují mimořádně široký, světový teoreticko-metodologický rozhled po současném stavu této problémové oblasti.) Jestliže ovšem mluvenost a psanost jsou „odlišné lidské aktivity, jejichž společným jmenovatelem je užívání jazyka“ (s. 13), kladu si otázku, jak interpretovat termín „mluvená čeština“ v titulu knihy a stejně tak výše uvedenou formulaci „bezprostředně mluvená komunikace“. K těmto elementárním a fundamentálním pojmům (mluvenost a bezprostřednost) se podrobněji vyslovím v další části své recenze s poukazem na jejich problematičnost v daných souvislostech.

Výklady v knize jsou rozvrženy do 14 oddílů, každý s několika pododdíly, doplněných stručným, ale hutným Úvodem a Závěrem. Seznam literatury je neobyčejně bohatý (užitečný pramen pro každého), najdeme tu i dva rejstříky, z nichž zejména věcný je zpracován podrobně i pečlivě. Připojeno je i anglické Summary. Editorky věnovaly vydání knihy opravdu náležitou péči.

Nemohu zde uvádět ani podrobněji hodnotit celé to přebohaté tematické spektrum, a upozorním tedy jen na několik podle mne zvláště zajímavých tematických oblastí: žánry mluvené komunikace, zdvořilost a konverzace, výstavba mluvených projevů, jejich členění a syntax, tvarosloví a výslovnost mluvené češtiny, neverbální prostředky a mluvená komunikace; rozsáhle je rozpracována tematická skupina věnovaná mediálnímu dialogu; nechybí ani mluvená čeština v krásné literatuře (záslužně je tu poukázáno na současnou vlnu vulgarizace – v lexiku, frazeologii, ale i, dodejme, v tematice a interpretaci (dvojsmyslnosti!), to ovšem nejen v literatuře) ani aktuální téma mluvené češtiny na chatu; knihu uzavírá obecné téma výzkumu a interpretace postojů k jazyku a drobnější, leč živé pozorování mluvené češtiny žákovských rozhovorů v prostředí školy. – Souhrnně řečeno, autorky/ři se zaměřili hlavně na autentické mluvené projevy, především dialogické, a to hlavně v hromadných sdělovacích prostředcích, na diskusní pořady a interview, a analyzují se i mnohé „mluvené texty psané“.

Pojem „mluvené texty psané“ by ovšem vyžadoval principiální interpretaci, je primo visu paradoxní; analytik si zvukovou realizaci do značné míry jen konstruuje, představuje (u textů literárních, fiktivních mu leccos napovídají autorské charakteristiky přímých řečí různých typů, jako např. „zeptala se hlasem plným nadějného očekávání“ nebo „zareagoval podrážděnými slovy“, „odpověděla sklesle“, atp.). Jde o svět emocionálních a jiných stavů a postojů, ale jsou to jevy nepochybně interakčně relevantní; interpret pravých mluvených textů je samozřejmě bere v úvahu, kdežto u textů psaných jde jen o virtuální konstrukt (i pokud jde o domnělou podobu zvukovou). Tyto záležitosti souvisejí ovšem i s otázkou míry proklamované **autentičnosti** – v jakém smyslu tu lze mluvit o autentičnosti? O různém stupni či míře autentičnosti je třeba uvažovat i u různě

ných způsobů zachycení pravých mluvených textů: nejvyšší u audiovizuálního záznamu a nejnižší u písemného zápisu. Ostatně jak vůbec chápat autentičnost v oblasti textové, jak k ní přistupovat? Jde o pojem relativní a subjektivní: jak se něco někomu jeví jako pravé, původní, nikoli imitované (ale není snad „mluvený jazyk“ postav v umělecké literatuře imitací?), spolehlivé, nepochybné, důvěryhodné, přesně takové, jak se mu ukazuje – takovéto explikace nabízejí různé domácí i cizí slovníky.

Je třeba ještě také dodat, že renomované autorky vhodně využily příležitosti knižní publikační formy a zařadily sem nyní souborně řadu svých, odborníkům známých, dříve porůznu publikovaných prací; je to vítané.

Častou pracovní badatelskou metodou je dnes v této oblasti analýza a interpretace jednotlivých konkrétních případů; jisté omezenosti tohoto postupu autorky/ři čelí (byť ne vždy) snahou dospět k získání jistého obecného poznatku. Někdy docházejí i k širším generalizacím, jako je již zmíněná kolokvializace a konverzacionalizace časopiseckých interview. Pozitivní je, že kniha věnuje pozornost rovněž formální (zvukové a tvarové) stránce mluvených projevů, a též, což je obzvláště vítané, i příležitostně intonaci a prozodii vůbec (vždyť jde o češtinu mluvenou) a prohloubeně jevům neverbální povahy (mimice, kinézice, proxémice). V souvislosti s reflektováním roviny stylistické a žánrové je věnována pozornost též vztahům spisovnosti a nespisovnosti. Pracuje se pocho-pitelně, byť ne zcela jednotně, i s termínem „obecná čeština“. Na s. 45 se sice dobře říká, že „v této publikaci nebudeme usilovat o popis obecné češtiny jako „souboru prostředků“, a na jiném místě se správně poznamenává, že nespisovnost je oblast širší než obecná čeština. Myslím, že by bylo vhodné věnovat této oblasti podrobnější sjednocující výklad, zejména jejímu lokálnímu rozsahu a jevové omezenosti (zejména v oblasti lexikální a zvukové v širokém smyslu) a vůbec ostatním složkám nespisovnosti. Jde o oblast značně různorodou, je to široké diapazon, na jehož jednom konci můžeme uvést třeba řeč Jiřího Suchého a na nejzazším druhém konci řeč zanedbaného bezdomovce. Po této stránce trpí jistou nejasností výkladu o výslovnosti v kap. 7.2. Uvádějí se tu ortoepická pravidla platná pro výslovnost spisovnou, diferencovaná podle tří „stylů“: základního, zběžného a vybraného. Aplikace tohoto schématu, včetně kodifikovaných detailních pravidel spisovné výslovnosti, na oblast široce nespisovnou nemá však smysl. Jistěže mluvčí mluví leckdy ležerně, nedbale, lenivě, jak uvádí autor, ale to nelze postihovat v termínech pravidel.

Posuzovaná kniha je významná a cenná po několika stránkách. Především přináší neobvyklé množství textového materiálu, ovšem ve formě tištěné, většinou v podobě „pravopisné“, někdy zase v podobě pseudofonetických transkriptů (v jednom oddíle s pozadím obrazovým). Jde o jakousi čítanku, použitelnou pro mnohé další výzkumy. Autorky/ři těžili při tom z jejich vlastního korpusu mluvené češtiny DIALOG i z dalších existujících korpusů, a pracovali i s jinými, příležitostně získanými ukázkami (též tištěnými). Analýza a interpretace (často i s kvantitativními údaji) tohoto materiálu představuje vskutku obrovské dílo.

Oběma vedoucím lingvistkám ÚJČ se podařilo vytvořit úspěšný výzkumný tým, jehož mladší členové prokazují velmi dobrou badatelskou kompetenci, a vyprodukovat cenný výsledek.

Přínos posuzované knihy nepochybně ocení a uvítají badatelé z oblasti textové lingvistiky (a nejen oni) a budou též očekávat další práce z oblasti mluveného jazyka, kterou daný kolektiv mohl v této knize jen výběrově analyzovat. Je, obávám se, pravděpodobné, že někteří badatelé z tematických oblastí vzdálených lingvistice textu si možná položí otázku, zda takovéto výzkumy nepřekračují meze lingvistiky, nebo zda vůbec do ní patří. Jenže je nepochybné, že oblast mezilidské komunikace je fenomén zcela fundamentální povahy a že lidský jazyk a řeč tvoří jeho základní složku, kterou ovšem nelze vždy odfiltrovat od složek jevících se jako „méně jazykové“ a neverbální; zde se právě uplatňuje mezioborovost a nadoborovost. Česká lingvistika věnovala dosud málo soustavné pozornosti tak elementárnímu jevu, jakým je každodenní, všední řečová komunikace. Musíme proto vítat tento poměrně nový lingvistický zájem o soustavné a kompetentně fundované studium řeči, jaké prezentuje posuzovaná kniha.

Na úplný závěr se ještě vrátím obecnější úvahou k termínu/pojmu **mluvená čeština** v názvu knihy a k pojetí spisovného jazyka. Zmíněný název připouští několikero interpretaci a shledáváme se s ní i v samotné práci. Název úvodní kapitoly „Mluvený **jazyk** kolem nás“ se vlastně odvolává na jeden z existenčních modů fenoménu „jazyk“ v protikladu k modu písemnému; ostatně třetí oddíl knihy uvádí termíny „mluvenost“ a „psanost“.² V tomto smyslu představuje tedy mluvený jazyk, potažmo mluvená čeština, akusticko-orální realizaci hyperkódu, který jsme ochotni nazývat „češtinou“ (třeba i „polámanou“) v nejširším, nejobecnějším smyslu a rozsahu, tedy bez zřetele k různým varietám či variantám, funkčnímu využití apod. Jenomže podtitul posuzované knihy vidí smysl práce jinak, zúženě, vidí jej v hledání „funkčního rozpětí“ MČ. (Do tohoto rozpětí by ovšem patřily i takové formy, jako je hlasité předčítání, recitace, diktování, přednes paměťově osvojených textů.) A nejen to, v předkládaných analýzách a výkladech se onen primární, elementární rozdíl mezi mluveností a psaností, fundovaný protiklady sensorickými, zásadně překračuje, neboť autorkám jde, jak už jsem uvedl výše, nejen o analýzu komunikace mluvené, ale i „mluveností poznamenané“ (s. 13 – tento zajímavý termín by si zasloužil podrobnější explikaci: jevy jakého druhu fungují jako „poznamenání“?), ba dokonce hlavně o tuto komunikaci. – Pokud jde o termín „(běžně) mluvený jazyk“, ten bývá pojímán některými autory jako „repertoár všech různých (různorodých) prostředků (nespisovných a zčásti i spisovných, resp. společných), kterých se užívá v situacích, v nichž se nepředpokládá závazné užívání spisovného jazyka“;³ také autorky recenzované knihy, zejména v odd. 4 a 5, docházejí, zdá se mi, k obdobnému

² Navazuje tak na sborník Čmejrková, S. – Daneš, F. – Havlová, E. (1994): *Writing vs Speaking*. Tübingen: G. Narr.

³ Daneš, 1969, s. 50; víceméně obdobně i Marie Krčmová v několika svých pracích.

zjištění. – Specifické složitosti a nevyhraněnosti jazykového stavu češtiny vůbec je věnována výzkumná pozornost v celé práci, je to arci přirozené i chvályhodné; z tohoto pohledu je v kap. 3.1. zkoumán i jev zvaný „diglosie“ a autorka (S. Čmejrková), opírajíc se o Danešovu analýzu z r. 1988,⁴ konstatuje omezenou platnost diglosie v češtině. Problematice spisovného vyjadřování věnuje kniha vůbec trvalou pozornost ve všech relevantních kapitolách. Závěr kapitoly 10 se vrací k jevu diglosie, k její omezené, pochybné platnosti v češtině; reaguje na názory Petra Sgalla, na jeho pojetí postavení obecné a spisovné češtiny v jazykovém povědomí a v řeči českých mluvčích. Autorčina formulace (Jany Hoffmannové) je objevná (mimo jiné vhodně korigující jeden můj starší názor) a stojí za to úryvek z ní zde ocitovat (s. 396): „(...) spisovnou češtinu si české děti osvojují bez potíží ve velmi útlém věku (pod „masivním“ vlivem sdělovacích prostředků to dnes nastává mnohem dříve než při zahájení povinné školní docházky), snadno se naučí oba kódy rozlišovat a velmi brzy vnímají spisovnou češtinu jako kód prestižní, reprezentativní, spojeným s vyšším vyjadřovacím stylem. Je to jazyk rané četby, je to jazyk dlouholeté školní výuky (...) Vstupuje rozhodujícím způsobem do jazykové biografie každého z nás, nemůže se nestat závažným komponentem naší identity.“

František Daneš
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

---

⁴ Srov. Daneš, F. (1988): Pojem „spisovného jazyka“ v dnešních společenských podmínkách. In: *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe*, Praha: Univerzita Karlova, s. 21–28.

Před sto lety se narodil Alois Jedlička (20. 6. 1912)

Alois Jedlička, jeden z hlavních představitelů sociolingvisticky orientované pražské teorie spisovného jazyka ve třetí třetině dvacátého století, profesor Univerzity Karlovy, blízký spolupracovník akademika Bohuslava Havránka, dlouholetý vedoucí redaktor časopisu *Naše řeč*... Stále ho vidím před sebou: s usměvavou tváří, štíhlou postavou, lehkou taneční chůzí, tolerantního, ale názorově pevného.

Když roku 1931 přišel Alois Jedlička jako syn ze železničářské rodiny z Oslavan na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, všiml si nadaného a mimořádně pracovitého studenta profesor Bohuslav Havránek a formoval ho v duchu Pražské lingvistické školy. Po absolvování fakulty (1936) vyučoval na středních školách v Brně, v Košicích (tamní dvouleté působení ovlivnilo Jedličkův celoživotní zájem o slovenštinu) a v Praze. Roku 1940 ho vyzval B. Havránek, aby vstoupil do Kanceláře Slovníku jazyka českého (nyní Ústav pro jazyk český). Nabídl mu jako začínajícímu bohemistovi publikovat ve *Slově a slovesnosti*, A. Jedlička debutuje roku 1939 recenzí obrozenské úpravy spisu Komenského. Píše i do jiných časopisů četné kritické referáty, recenze i studie tehdy z vývoje spisovné češtiny. Nejvýznamnější z prvního desetiletí jeho vědecké činnosti je knižní publikace *Josef Jungmann a obrozenská terminologie literárně vědná a lingvistická* (Praha: Česká akademie věd a umění, 1949). Tu obhájl jako habilitační práci už na pražské pedagogické fakultě, kde působil až do roku 1959 se svým učitelem a spolupracovníkem Kv. Hodurou, který ho ovlivnil v orientaci na stylistiku. Působení na pedagogické fakultě ho vede také k zájmu o vyučování českému jazyku, k tvorbě nových učebnic, řady článků a k členství v redakční radě školského časopisu *Český jazyk* (nyní *Český jazyk a literatura*) od jeho prvního ročníku 1950/51 až do konce života. Na pedagogické fakultě se už tak těžiště Jedličkovy vědecké práce přenáší na studium současného českého jazyka, jeho kodifikaci a jejího poměru k normě a k charakteristice normy vůbec.

Větší část práce vykonal A. Jedlička na dvou významných knihách, které připravil spolu s B. Havránkem a v nichž nové myšlenky pražské teorie spisovného jazyka byly uváděny do praxe. V roce 1950 vychází 1. vydání školské mluvnice s názvem *Stručná mluvnice česká*, jejíž poslední 26. přepracované a doplněné vydání (ve *Fortuně* 2., podle nových pravidel českého pravopisu) vyšlo roku 2002 a je rozebráno. Roku 1951 byla poprvé publikována vysokoškolská příručka *Česká mluvnice*, určená i širší veřejnosti, jejíž poslední rozšířené a přepracované 6. vydání vyšlo roku 1988 a která byla obecně uznávána jako kodifikace současné spisovné češtiny a sloužila i jako základ

všech učebnic češtiny určených škole i vzdělávání dospělých (měla perspektivní hloubku hlavně ve formální morfologii, jejíž je A. Jedlička autorem, lišila tvary produktivní a neproduktivní na základě objektivního popisu změn ve spisovné normě). Užitečné pro veřejnost bylo to, že v jednom svazku bylo souhrnné poučení o mateřském jazyce, o kodifikaci jeho spisovné podoby, o jeho vývoji, slovní zásobě a slohovém rozvrstvení.

Roku 1959 přechází A. Jedlička na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde působil až do svého odchodu do důchodu a byl s ní bytostně spjat až do svého úmrtí (13. 6. 2000). Ve zlatých šedesátých letech se roku 1963 stává vedoucím katedry českého a slovenského jazyka (nyní Ústav českého jazyka a teorie komunikace). Po srpnové invazi nebyla jeho práce připuštěna roku 1970 k doktorské obhajobě po červnovém zákazu udělování vědeckých hodností a byl zbaven vedení katedry. Kniha *Základy české stylistiky*, jejímž byl hlavním autorem a která vyšla ještě v roce 1970, nesměla být v době normalizace používána, protože v ní byly doklady ze zakázaných autorů. Doktorská disertace na téma *Teorie spisovného jazyka a problematika současné spisovné češtiny* však nakonec vyšla jako monografie *Spisovný jazyk v současné komunikaci* (Praha: Universita Karlova 1974) a byla a je vysoce ceněna doma i za hranicemi, o čemž svědčí mj. to, že byla přeložena do několika jazyků. Zabývá se v ní základními pojmy (spisovný jazyk, běžně mluvený jazyk, psanost, mluvenost, hovorovost, typ spisovného jazyka aj.), propracovává otázky spisovné normy, její variantnosti, funkčního rozvrstvení a stylového rozrůznění, poměru normy a kodifikace atd. Za využití sociolingvistických metod vymezuje normy útvarové, komunikační a stylové jako typy norem jazykové komunikace (Slovo a slovesnost 1982).

Četné teoretické studie A. Jedlička konkretizoval v řadě prací o specifice současné spisovné češtiny, a to v charakteristice slovtvorného vývoje, slovní zásoby a syntaxe. Mnohé statě z teorie spisovného jazyka, které vždy byly spojovány s analýzou materiálu, zejména v oblasti jazykových variant tvaroslovných a slovtvorných, byly publikovány ve světových jazycích nebo v zahraničí, a proto se staly součástí moderní světové lingvistiky a sociolingvistiky. Doma však jisté aspekty teorie spisovného jazyka byly některými lingvisty bohužel přehlíženy. A. Jedlička se zabýval dále konfrontačním studiem spisovných jazyků slovanských, zvláště češtiny a slovenštiny, problematikou stylistiky, dějinami lingvistického bádání o spisovných jazycích a dějinami jejich vývoje samého. V neposlední řadě věnoval záslužně svou velkou pozornost i práci pro širší českou veřejnost, protože popularizoval jazykovědu ve svých přednáškách v rozhlase, televizi, pro učitele atd. a v nejrůznějších příručkách, knihách, článcích apod. Řešil přitom praktické otázky jazykové kultury a jazykové výchovy.

Pro A. Jedličku bylo příznačné, že celý život byl ochoten své znalosti i čas věnovat kolektivní vědecké a organizační práci v lingvistice. Ještě za války začíná pracovat na heslech *Příručního slovníku jazyka českého*, podílel se v padesátých letech v Ústavu pro jazyk český na anketním zjišťování vědomí normy, byl jedním z vedoucích členů redakce čtyřsvazkového *Slovníku spisov-*

ného jazyka českého, vycházejícího v letech 1960–1971, připravoval v rozhlase jeden z nejvíce sledovaných pravidelných jazykových pořadů – jazykových koutků a jejich knižní zpracování. Spolupracoval na školním vydání *Pravidel českého pravopisu* (Praha: SPN 1958). Na podzim roku 1968 byl jako vedoucí redaktor *Naší řeči* jedním z hlavních inspirátorů a organizátorů konference *Spisovná čeština a jazyková kultura k 50. výročí založení Naší řeči*, které předcházelo vzniku samostatného státu. Po odchodu A. V. Isačenka do exilu se jako místopředseda mezinárodní komise pro slovanskou lingvistickou terminologii stává hlavním vědeckým redaktorem potřebného kolektivního díla všech slovanských jazyků a jazyků světových nazvaného *Slovník slovanské lingvistické terminologie 1, 2* (Praha: Academia 1977, 1979), který zahrnuje 2266 základních pojmů-termínů týkajících se stavby slovanských jazyků.

Dalším rysem Jedličkovy osobnosti byla jeho snaha o mezinárodní spolupráci ve výzkumu spisovného jazyka. Na Jedličkových pondělních asistentských seminářích na filozofické fakultě (a předtím už na pedagogické fakultě), které byly velkou školou pro mladé lingvisty a kterých se vedle pracovníků fakulty zúčastňovali i pracovníci Ústavu pro jazyk český a jiných vysokých škol, často referovali i zahraniční, mnohdy renomovaní slavisté. Když se uvolnila politická situace koncem šedesátých let, navštívil A. Jedlička Německou spolkovou republiku a uvažoval o spolupráci se saarbrückenskými germanisty při strojovém shromažďování a zpracování materiálu spisovného jazyka, hlavně při exaktním výzkumu složité situace ve formální české morfologii, k čemuž ovšem už v době normalizace nedošlo. Mezinárodní komitét slavistů na svém zasedání konaném roku 1970 v Helsinkách schválil založení mezinárodní komise pro slovanské spisovné jazyky a jmenoval jejím předsedou právě A. Jedličku, který tuto funkci zastával až do roku 1993. Tato komise pořádala pravidelná zasedání a konference a vzešlo z ní mnoho publikací.

Jak o Aloisu Jedličkovi napsal už B. Havránek, byl v životě i ve vědě naprosto poctivý a obětavý. Sám jsem poznal, jak byl jeho život naplněn plodnou prací. Zajímavý byl už denní režim pana profesora. Každý den dopoledne vědecky pracoval, až odpoledne přicházel na fakultu a věnoval se tam především svým studentům – budoucím učitelům češtiny ve školách nejrůznějšího druhu a výchově mladých vědeckých pracovníků, kterým dovedl vštípit zaujetí pro vědeckou práci. Patřil k významným teoretikům problematiky spisovného jazyka i za hranicemi bohemistiky se samostatným tvůrčím postupem a sociolingvistickým přístupem.

V této vzpomínce jsme nemohli uvést vše, co stihl za svůj požeňaně dlouhý život vykonat a co bylo již napsáno při příležitosti jeho významných životních mezníků (výběrová bibliografie prací je v *Naší řeči* 1972, s. 177–184 a ve *Slově a slovesnosti* 1982, s. 344–347; 1992, s. 316–317). Vzpomínáme na něj s láskou jako na vynikajícího profesora i vědce a laskavého člověka.

Josef Štěpán
stepan.josef@centrum.cz

Etymologické symposion Brno 2011

V prostorách Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně se ve dnech 6.–8. září 2011 konala mezinárodní vědecká konference *Etymologické symposion Brno 2011*, kterou uspořádalo etymologické oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR v Brně. Konference s podtitulem *Teorie a empirie v slovanské diachronní jazykovědě* se zúčastnilo na padesát vědců ze slavistických pracovišť z dvanácti evropských zemí (Bulharska, České republiky, Chorvatska, Německa, Polska, Rakouska, Rumunska, Ruska, Slovenska, Slovinska, Srbska a Švédska). Po konferencích z let 1999, 2002, 2005 a 2008 šlo již o pátou podobnou akci konanou v Brně a pořádanou zmíněným pracovištěm. Při zahájení konference přivítala účastníky jedna z organizátorek akce – PhDr. Helena Karlíková, CSc., vedoucí etymologického oddělení ÚJČ AV ČR. Po promluvách pozvaných hostů, jednak z regionálních správních orgánů, které akci oficiálně podpořily, jednak z řad kolegů-vědců z jiných pracovišť, se rozběhl vlastní vědecký program, a to formou jednání v plénu. V několika blocích zazněly příspěvky, jejichž tématem byla především etymologická analýza jednotlivých slov či celých slovních rodin, přičemž autoři kladli v různé míře důraz na otázky hláskoslovné, slovotvorné či významové. Výrazným novem oproti předchozím konferencím pořádaným etymologickým oddělením však tentokrát bylo širší tematické rozpětí. Konference nebyla vyhrazena pouze etymologii, ale v duchu podtitulu *Teorie a empirie v slovanské diachronní jazykovědě* byla otevřena i dalším disciplínám spadajícím pod zastřešující téma zkoumání vývoje slovanských jazyků. Tematická otevřenost konference byla pro účastníky jistě přínosná. Etymologové tělem i duší, tradičně silní v empirii, si mohli na příspěvcích svých neetymologických kolegů uvědomit potřebnost většího teoretického zázemí pro jakýkoli vědecký výzkum, a naopak neetymologové mohli při poslechu hutných etymologických příspěvků pochopit důležitost poctivé práce s jazykovým materiálem.

Na krátkém prostoru zprávy se nelze jednotlivým příspěvkům věnovat podrobněji, lze je však s určitým zjednodušením alespoň roztřídit do několika tematických bloků a uvedením jejich názvu naznačit, co bylo jejich obsahem.

Etymologickou práci v tradičním hávu, zaměřenou na detailní analýzu sémantického i formálního vývoje vybraných slov, představovaly zejména následující příspěvky: C. Leschber: Die Etymologisierung von südslavischen Slangwörtern; С. А. Мызников: Трансформационные изменения слова в свете этимологических исследований; S. Petrović: Scr. *neimar* ‘chief architect’ – a Turkish word in Slavic guise?; Т. Шалаева: К этимологии и.-е. **lin-* (праслав. **льнь* ‘лен’); A. Šivic-Dular: Slavic names of „*Vespertilio murinus*“; Т. At. Todorov: Théorie et pratique. Sur l’étymologie des mots bulgares гъгрѣц, гъгрѣца, джѹджи, клек; Ж. Ж. Варбот: О возможных коррективах к некоторым праславянским этимологиям на базе русской диалектной лексики;

J. Влајић-Поповић: Slavic *gotovъ reconsidered; M. Vučković: Etymology and pragmatics: Serbian dialect word *šunela* ‘quiet, silence’; M. Бјелетић: Етимологизација „творбених хапакса“ (на примеру с.-х. *разговетан* „јасан, разумљив“); M. Furlan: Proto-Slavic **lalokъ/laloka* and *oskъrdu in Slovene dialectal milling terminology; B. Ostrowski: Белорусские диалектные названия бродяги (на фоне эквивалентной лексики других славянских языков); V. Blažek: Slovanská sakrální terminologie v perspektivě íránské etymologie; Д. Борисова: Две турски заемки в български и сърбохърватски – *хас*, *хасол/асал*.

V etymologii jako disciplíně se v posledních desetiletích výrazně profiluje specifický druh analýzy, založený na zkoumání lexikálních jednotek vybraných na základě jejich příslušnosti ke konkrétnímu sémantickému okruhu. Také na brněnské konferenci zaznělo několik referátů, které se věnovaly výkladu skupiny slov ze stejného významového okruhu (případně též s přesahem do oblasti frazeologie), popřípadě též obecným aspektům a problémům tohoto druhu zkoumání: E. Л. Березович: Системная метафора как объект семантической реконструкции (на материале родства в славянских языках); С. М. Толстая: Этимология и семантическая типология; Л. В. Куркина: Значение этимологического анализа для раскрытия семантики „темных“ слов древнерусского языка; M. Jakubowicz: В поисках принципов реконструкции праславянского значения; M. Pukanec: Semantic Shifts in Slavonic Moral Words; U. Theissen: Kräuter des Zaubers, der Täuschung und des Vergessens. Zur Kulturgeschichte und Etymologie slawischer Namen für psychoaktive Pflanzen (Mohn, Bilsenkraut, Cannabis); J. Waniakowa: The origin of Slavic dialectal plant names; R. Eckert: Verformungen von Komponenten phraseologischer Wendungen als Ergebnis ihrer Idiomatisierung.

Podstatnou složkou náplně konference byly příspěvky, které bychom mohli zařadit na pomezí etymologie a historického/filologického zkoumání slov, materiálově se týkající staršího českého lexika: M. Homolková – Š. Šimek: Rekonstrukce formální podoby staročeských slov jako problém etymologický; F. Martínek: Gramatikalizace výrazu *bud’* ve staré češtině; P. Nejedlý: Místo a funkce tabuového pojmenování ve staré češtině; M. Vajdllová: K vzájemným vztahům sloves *doutnati*, *tutlati*, *tutnati; K. Voleková: K staročeským adjektivům s komponentem *-uji*.

Vedle příspěvků zaměřených na češtinu však nechyběly ani referáty věnující se vývoji nejrůznějších jazykových jevů v jednotlivých dalších slovanských jazycích. Jednalo se většinou o jevy z oblasti morfosyntaxe (G. Múcsková: Kategória určitosti a neurčitosti v súvislostiach morfológického a slovotvorného vývinu jazyka (na príklade slovenského jazyka); Katja Brankačec: Sprachwandel durch Sprachkontakt. Reaktionen des Sorbischen auf Veränderungen in der deutschen verbalen Wortbildung; J. Grković-Major: Development of the future in Old Serbian), ale i z fonologie (S. Habijanec: An example of the

circulus vitiosus in diachronic linguistics: Pauliny's theory on the origin of the Rhythmic Law).

Rada příspěvků byla spíše úvahového rázu a zabývala se vybraným specifickým jazykovědným problémem či vztahem různých jazykovědných disciplín: J. Rejzek: Lexikální kontaminace – vymezení, typologie, aplikace; V. Šaur: Teorie a empirie v etymologickém zdůvodňování sporných pravopisných jevů; J. Toyota: Etymology in relation to the conceptualisation of time: -s for past and future tense; X. Дейкова: Kontaktní lingvistika a etymologická praxe. Tak jako je tomu jistě v každém oboru, i ve slavistice existuje řada témat, která dlouhodobě, resp. snad i trvale, představují jistou výzvu hodnou nových interpretací. Sem spadá především otázka původu praslovanštiny a místa slovanské pravlasti. Na konferenci se k těmto otázkám vyjádřily dva příspěvky: S. Paliga: The 'Trichotomical' Character of Proto-Slavic and the Long-Debated Issue of the Oldest Slavic Borrowings in Romanian; S. Stojanović: Further on the homeland of Slavs in the light of names of some trees (poplars, pines, junipers and elms).

Uvedený přehled nemohl širokou tematiku konferenčních příspěvků přiblížit v úplnosti. To umožní až sborník, ve kterém budou všechny referáty, které na konferenci zazněly, jakož i příspěvky kolegů, kteří nakonec nemohli na vlastní akci přijet, shromážděny. Stejně jako v minulých případech, i tentokrát vydá etymologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR recenzovaný sborník, který vyjde příští rok v rámci úspěšné ediční řady *Studia etymologica Brunensia*.

Jana Villnow Komárková – Vít Boček
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
jana.villnow@gmail.cz – vitbocek@gmail.com

Soutěž pro pregraduální studenty po 22 letech...

V roce 1989 se na půdě Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci konala poslední celostátní soutěž SVOČ, jak o tom svědčí *Sborník studentských vědeckých prací SVOČ*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989. Byla to soutěž organizovaná pro zástupce pěti tehdy existujících filozofických fakult (Bratislava, Brno, Olomouc, Praha a Prešov) a byla to soutěž mnohooborová. Lingvistika se dle tehdejšího soutěžního řádu rozdělila do dvou sekcí, a to do sekce Slovanská jazykověda (předsedou poslední soutěžní poroty byl prof. Miroslav Komárek z Katedry bohemistiky a polonistiky FF UP) a sekce Neslovanská jazykověda (předsedkyní poslední soutěžní poroty byla prof. Jarmila Tárníková z Katedry germánské a anglické filologie FF UP).

V průběhu dalších dlouhých let, kdy se celostátně organizovaná studentská soutěž, tzv. SVOČ, rozpadla, či byla organizována jen na jednotlivých fakultách

a celostátně pouze v některých oborech, ne však v lingvistice, se na některých fakultách podařilo studentskou lingvistickou soutěž v nějaké podobě obnovit (např. v Ostravě, Českých Budějovicích, v Olomouci). Ostravská univerzita dokonce koncem 90. let alespoň uspořádala několik nesoutěžních mezi-univerzitních přehlídek studentských prací. Závistivě jsme sledovali své kolegy v literárněvědných sekcích bohemistických kateder či na katedrách české literatury, že alespoň v oboru česká literatura studenti svou celostátní soutěž mají (organizuje ji každoročně Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., pod názvem Studentská literárněvědná konference).

Vývoj olomouckých setkávání doktorandů a postdoktorandů v rámci Mezinárodního setkání mladých lingvistů šel během jedenácti let přirozenou cestou k tomu, že na konferenci měli čím dál víc zájem vystupovat i mladší kolegové, pregraduální studenti. Počátkem roku 2011 jsme se proto v Olomouci rozhodli, a to za vydatné a skutečně vstřícné pomoci Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., a Hlavního výboru Jazykovědného sdružení ČR (především prof. Jany Hoffmannové a dr. Václavy Holubové, které „mladé lingvisty“ podporovaly od samého počátku, dále doc. Mirjam Fried, která se velmi ochotně ujala role předsedkyně poroty), že celostátní kolo konečně (!) uskutečneme i my, lingvisté.

A tak jsem mohla s velkou radostí dne 9. května 2011 oznámit v již tradičním úvodním slově již tradičního mezinárodního setkávání mladých lingvistů pod olomouckou střechou (XII. mezinárodní Setkání mladých lingvistů Olomouc 2011, tentokrát s ústředním tématem *Jiná slova – jiné světy?*) jednu ze dvou novinek, a to uspořádání **1. ročníku celostátní soutěže pro mladší kolegy, tj. pro pregraduální studenty, pod názvem Student a věda: Lingvistika**. Soutěž se okamžitě stala integrální součástí konference „mladých lingvistů“, o čemž svědčí nejen zcela zaplněná aula při slavnostní zahajovací přednášce *Slovník vs. gramatika* našeho pozvaného hosta, a to prof. Jana Kořenského z Katedry obecné lingvistiky FF UP (přednáška pozvaných hostů byla tou druhou novinkou, na závěr konference vystoupil ještě prof. Joseph Embley Emonds, hostující profesor na UTB Zlín), ale i hojně navštívená soutěž samotná.

Ale nejdříve k počátkům: začátkem března 2011 byli oficiálním dopisem osloveni děkani všech 10 filozofických fakult v ČR. Průvodní dopis vysvětloval, že soutěž je určena pregraduálním studentům bakalářských a magisterských studijních programů všech lingvistických a filologických oborů, popř. i oborů, jejichž oblast zkoumání s lingvistikou souvisí (např. filozofie, sociologie, psychologie, mediální studia apod.). Každá fakulta měla právo vyslat do celostátní soutěže 3 své zástupce, tj. vítěze fakultních kol či studenty vysílající institucí doporučené (pokud fakulta soutěž zatím nepořádá). Jednotlivé příspěvky nebyly nijak tematicky vymezeny (interdisciplinární příspěvky byly naopak vítány), ústní prezentace však byla omezena 15 minutami. Dopis obsahoval též informaci, že autorům vítězných příspěvků bude nabídnuta možnost publikování v recenzovaném sborníku.

O dva týdny později obdrželi tento dopis i vedoucí celkem 38 kateder s filologickým zaměřením.

S velkým potěšením jsme zaznamenali, že i v tak krátké době okamžitě zareagovalo osm z desíti filozofických fakult (z nichž jedna se ovšem pro rok 2011 omluvila), neozvali se pouze kolegové z Brna a Ústí nad Labem. Do soutěže těchto sedm přihlášených fakult vyslalo celkem 15 studentů (vedle jména soutěžících je uveden i název práce, a to pro posouzení, čím se nejmladší generace adeptů vědy lingvistické zabývá):

FF JČU České Budějovice

Tereza Fantová: *Půjde ještě dnešní mládež s mámou na póle? Běžná mluva v obci Sudovo Hlavno*

Václav Kuneš: *Pomístní jména v katastrálním území Vlhlavy a Malé Chrástany*

Veronika Nováková: *Forenzní lingvistika*

FF UP Olomouc

Nikola Hošková: *Morfologické adaptace čínských proprií v češtině (se zaměřením na antroponyma)*

Jana Jiroutová: *The analysis of ironic overtones in Naomi Klein's book The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*

Jana Kuběnová: *Vybrané evangelní úryvky v staroslověnském, církevně-slovanském a staročeském překladu*

FPF SU Opava

Hana Bitomská: *Kompozice internetového časopisu*

Jana Dobešová: *Expresivita v e-mailové komunikaci*

FF OU Ostrava

Lucie Machálková: *Přechylování příjmení jako jazykovědně-společenský problém současnosti*

Barbora Valná: *Řeč dětí v předškolním věku*

Eliška Vejrychová: *Změny vlastních jmen v letech 1945–1948 a problém českého nacionalismu*

FF UPCE Pardubice

Jiří Svoboda: *Function of Postponement in Academic Style*

FF ZČU Plzeň:

Tereza Opalecká: *Lexikální strategie – využití AJ-NJ překladového slovníku při četbě cizojazyčného textu*

Dagmar Vašatová: *Die Ausklammerung in den deutsch geschriebenen Texten*

FF UK Praha:

Jana Zdeňková: *Jednoduché minulé časy a složené préteritum ve čtyřech stč. památkách*

Písemné verze všech prací i ústní prezentace posoudila odborná porota ve složení:

doc. Mirjam Fried, Ph.D. (ÚJČ AV ČR Praha), předsedkyně poroty

doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr. (FF UP Olomouc), organizační tajemnice poroty (jen s hlasem poradním)

Mgr. Ilona Adámková, Ph.D. (FF OU Ostrava)

PhDr. Robert Dittmann, Ph.D. (FF UK Praha)

doc. PhDr. Eva Höflerová, Ph.D. (FPF SLU Opava)

Mgr. Anna Kavalírová (FF UPCE Pardubice)

Mgr. Lucie Medová, MPhil., Ph.D. (FF JČU České Budějovice)

PaedDr. Petr Kučera, Ph.D. (FF ZČU Plzeň)

doc. PhDr. Ludmila Veselovská, M.A, Dr. (FF UP Olomouc)

V zájmu objektivního hodnocení každý z porotců hodnotil a bodoval pouze soutěžní příspěvky z jiných univerzit, nikoliv z té své, předsedkyně poroty jako zástupkyně Ústavu pro jazyk český měla právo hodnotit příspěvky všechny. V závěru soutěžního dne pak mohla doc. Mirjam Fried jako předsedkyně poroty vyhlásit následující výsledky 1. ročníku celostátní soutěže:

1. místo: Václav Kuneš (FF JČU České Budějovice)

2. místo: Nikola Hošková (FF UP Olomouc)

3. místo: Jana Zdeňková (FF UK Praha)

Čestné uznání: Eliška Vejrychová (FF OU Ostrava)

Čestné uznání: Jana Kuběnová (FF UP Olomouc)

Všem soutěžícím, kteří se umístili na prvních pěti místech, byla nabídnuta možnost publikovat příspěvek v recenzovaném sborníku. K nim soutěžní porota

přidala ještě jednu práci, a to soutěžní příspěvek Jany Jiroutkové (FF UP Olomouc).

První ročník soutěže je za námi, ale v Olomouci chystáme již další. Bude to opět v rámci tentokrát již XIII. mezinárodního Setkání mladých lingvistů, a to ve dnech 7.–9. května 2012.

Všechny informace jsou (a budou) na webových stránkách Katedry bohemistiky FF UP (viz www.kb.upol.cz, popř. www.mladi-lingviste.webnode.cz). Velmi uvítáme Vaši pomoc a spolupráci a těšíme se na setkání.

Božena Bednaříková
Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky
bozena.bednarikova@upol.cz

(za organizační tým, složený z nadšených doktorandů a doktorandek
Katedry bohemistiky a Katedry obecné lingvistiky FF UP)

Pokyny pro přispěvatele

Jazykovědné aktuality přinášejí zprávy z jazykovědných pracovišť a informace o nových projektech, kroniku událostí a recenze vydaných publikací, diskuse o aktuálních tématech i zdařilé práce studentů a doktorandů. Své příspěvky zasílejte e-mailem Martinovi Šemelíkovi, zástupci hlavního redaktora Jazykovědných aktualit (martin.semelik@gmail.com). Součástí článků je **autorský abstrakt** v češtině v rozsahu 100 až 200 slov a **seznam autorských klíčových slov** v počtu 3 až 10, též v češtině. Abstrakt by měl být svou povahou rematický a shrnovat obsah celého článku, nikoli jen výsledky. Ostatní typy příspěvků (kronika, recenze, zprávy) abstrakt ani klíčová slova nemají. Při úpravě příspěvku je třeba dodržovat tato pravidla:

1. Pro editaci textu používejte editor Word, písmo Times New Roman o velikosti 12, řádkování 1,5, odsazení odstavců 0,5 cm zleva. Text zarovnejte do bloku.
2. Text, který má být vysazen kurzivou, musí být v kurzivě zapsán.
3. Pro zdůraznění se užívá **tučné písmo**.
4. Na literaturu se v textu odkazuje příjmením autora, rokem vydání díla, popř. stránkovým údajem v závorkách (Kopečný, 1980, s. 34).
5. Seznam literatury je uveden na konci, nečísluje se a řadí se abecedně podle příjmení autora; pokud je uvedeno více položek téhož autora, řadí se chronologicky. V seznamu literatury má být uvedena pouze literatura, která je v článku citována nebo na kterou se odkazuje.
6. V oddílech Kronika a Recenze se bibliografické údaje uvádějí přímo v textu (do závorky).
7. Bibliografické záznamy mají následující podobu:
Garvin, P. L. (1993): Funkční empirismus – noetický podklad soudobého funkcionalismu. In: *Slovo a slovesnost*, 54, s. 241–253.
Ivanič, R. (1994): Characterizations of context for describing spoken and written discourse. In: S. Čmejrková – F. Daneš – E. Havlová (eds.), *Writing vs Speaking: Language, Text, Discourse, Communication*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, s. 181–186.
Mathesius, V. (1982): *Jazyk, kultura a slovesnost*. Praha: Odeon.
8. Text poznámek lze vytvářet automaticky v editoru Word (tzv. poznámky patové).
9. **Text formátujte co nejméně; nepoužívejte prosím žádné automatické formáty ani kontrastní druhy nebo velikosti písma.**